

Een stap(je) verder

Met grote dankbaarheid en vreugde bieden wij u het leerplan protestantse godsdienst voor het tweede leerjaar aan.

Met het leerplan voor het eerste leerjaar reikten we de leerlingen, op een moment dat alles nieuw voor hen is, een basis aan van vertrouwen op God en - als ze in een veilige omgeving leven - vertrouwen in mensen. Het leerplan voor het tweede leerjaar bouwt hierop verder. De leerlingen mogen vanuit dit vertrouwen voorzichtige stappen zetten naar de ander toe en met hem samenwerken, dit geeft meer mogelijkheden. Gelukkig is ook God er voor de leerlingen.

Als leden van de Commissie hebben we ook mogen ervaren dat God er is en dat samenwerken met hem en met elkaar een aangename uitdaging en zegen is en vreugde geeft. Onze wens is dat u, bij het werken met dit leerplan, vreugdevol mag genieten van de samenwerking met hem en met de leerlingen én dat dit leerplan een duidelijke bijdrage mag leveren bij belangrijke stappen die onze opgroeiende leerlingen zetten. Dank en waardering voor u die, meer nog dan het leerplan, de leerlingen hierbij begeleidt.

Herman Aerts

De Leerplancommissie:

Aerts Herman, De Graeve Anne-Marie, De Maertelaere Frieda, Depreytere Bea, Dirkwager Arie, Dokter Rolf, Labeur Gaby, Moortgat Lieve, Remans Eddy, Rooze Frank, Rutten Tatiana, Slabbinck Cecile, van der Zanden Elly, Van Kuil Marinus.
Afgevaardigde Comité PGO: Van Moere Rudy.

uitgave 2001

Inhoud

Een stap(je) verder	1
Inhoud	3
Het kind in het tweede leerjaar	5
Wegwijzer	6-8
Leerplandoelen 1 ^{ste} en 2 ^{de} leerjaar	9
Jaarschema	10
Jaaroverzicht	11
Jaarplan	12
Periode 2.1	13
- doelstellingen	14
- schema	15
- invulling	16-18
Periode 2.2	19
- doelstellingen	20
- schema	21
- invulling	22-25
Periode 2.3	27
- doelstellingen	28
- schema	29
- invulling	30-32
Periode 2.4	33
- doelstellingen	34
- schema	35
- invulling	36-39
Periode 2.5	41
- doelstellingen	42
- schema	43
- invulling	44-47
Suggesties didactisch materiaal en bronnen	49-

Het kind in het 2de leerjaar

Wat in het programma van het eerste leerjaar is geschreven over de ontwikkeling en de sociale context van het zesjarig kind, geldt natuurlijk nog steeds in grote mate voor het kind in het tweede leerjaar. U kunt dit nalezen op pagina 5 van het programma eerste leerjaar.

Het kind kreeg ondertussen tijd om te wennen aan de lagere school. In het eerste leerjaar werd samen met het nieuwe (thema: 'Alles is nieuw') voornamelijk nadruk gelegd op vertrouwen (thema: 'Leven in een liefdevolle relatie met God' of 'Een thuis'). God werd voorgesteld als de Vader die te vertrouwen is. In het tweede leerjaar wordt deze nadruk behouden en wordt er een stap verder gezet. Het kind krijgt stilaan meer oog voor de mensen om zich heen en wordt meer op hen betrokken. Daarom luidt het thema: 'Leven in een liefdevolle relatie met elkaar' of 'Ik en jij' of 'Een thuis voor mij en de ander'. Bewust staat 'Ik' nog voorop. In een derde en vierde leerjaar wordt dit eerder 'Jij en ik'.

Er wordt begonnen in de eerste periode met het thema 'Vrienden zijn belangrijk / samen iets doen' en geëindigd met het thema: 'Geroepen om samen te werken / God roept'. Er kan ook worden gesteld: er wordt begonnen met toevallige vriendschappen en geëindigd met een groep, kerk of gemeente én een opdracht (door God gegeven). Onderweg, in de tussenliggende periodes, wordt benadrukt dat de ander er werkelijk bij hoort (thema: 'Jij hoort erbij / aanvaarden') en welke houding ten opzichte van de ander vanuit de Bijbel wordt aangenomen (thema: 'Wat doe ik voor de ander? / willen en moeten). Aandacht voor het kind zelf, met zijn gevoelens, en voor z'n verhouding tot God komen extra tot uiting in periode 4 (thema: 'God is er voor jou / roepen tot God'). Trouwens, basisgevoelens van jonge kinderen (angst, verdriet, boosheid en vreugde) komen doorheen de verschillende thema's aan bod. Met deze gevoelens kunnen de kinderen leren omgaan, hulp zoeken bij God (bidden) en mensen en zo geborgenheid, vertrouwen en vreugde ervaren. Zo mogen de kinderen stappen naar 'de ander' en 'de grote wereld' zetten en een beetje bouwen aan een thuis, ook voor de ander.

Er werd gekozen voor:

- **thema**
 - ik en jij / leven in een liefdevolle relatie met elkaar / een thuis voor mij en de ander
- **leefwereld leerlingen**
 - ouders, gezin, familie, school, club, kerk, buurt, hulp in de ruimere omgeving
- **belangrijkste kernwoorden / belevingswereld leerlingen**
 - vrienden, samen iets doen
 - erbij horen, aanvaarden
 - iets voor de ander doen / willen en moeten
 - God is er voor mij / roepen tot God
 - geroepen om samen te doen / God roept
- **voorstelling van God**
 - de Vader die te vertrouwen is
 - Jezus die vrienden heeft en hen een opdracht / taak geeft
- **kerk of gemeente**
 - een plaats van geborgenheid en verbondenheid
 - door samenwerking en ieders bijdrage kan de kerk aan haar roeping beantwoorden

De uitgave van het PGO 'Het kind in de lagere school' (syllabus Studiedag 1999-2000) biedt u meer informatie over de leefsituatie en de ontwikkeling van kinderen van de lagere school.

Wegwijzer

1. Schooljaar: vijf periodes en vijf thema's

Elk van de **vijf periodes** van het schooljaar (telkens een periode tussen twee vakanties) wordt een thema meegegeven voor de uitbouw van een lessenreeks van zes tot acht weken. Periode 1.1 betekent: eerste leerjaar, periode tussen aanvang schooljaar tot de herfstvakantie. De afbakening van deze periodes dient niet strikt te worden genomen: sommige thema's kunnen, afhankelijk van de omstandigheden, meer aandacht krijgen. De leerlingen bepalen mede het tempo. Het is echter belangrijk om binnen één schooljaar de vijf thema's te behandelen: ze vormen immers één geheel met elkaar en met de andere leerjaren. Per periode treft u een titel en een ondertitel aan: u kunt er een keuze uit maken of ze beide gebruiken.

- telkens tussen twee schoolvakanties
- niet strikt afgebakend
- alle vijf te behandelen
- vormen één geheel

2. Leerplandoelen per periode

De **leerplandoelen**, die per periode / thema zijn geformuleerd, bieden de leerkrachten een bindende leidraad voor de opbouw en uitwerking van een periode. Bij het einde van een periode wordt de realisering van deze leerplandoelen verwacht. Ze zijn doorheen alle lessen van het thema herkenbaar en dienen - hoewel ze logisch zijn geordend - niet steeds in de neergeschreven volgorde te worden bereikt. De leerkracht zal bij zijn / haar lesvoorbereiding de leerplandoelen naar lesdoelstellingen, didactische werkvormen en principes vertalen. De leerplandoelen per periode zijn verbonden met de leerplandoelen per twee leerjaren (zie pagina 9 of inleiding pagina 11), de doelen lager onderwijs (zie inleiding pagina 10) en de doelen PGO (zie Vademecum): het is belangrijk om ook deze in het oog te houden.

Bij de formulering van de leerplandoelen wordt niet alleen rekening gehouden met cognitieve doelen (weten en kennen), maar ook met dynamisch-affectieve (kunnen en willen, ervaringen en gevoelens, expressies, attitudes en waarden). Bij het begin van de lagere school staat het jonge kind open voor diverse ervaringen en expressies van gevoelens. Naarmate de schooltijd vordert, nemen deze openheid en spontaniteit af en wordt steeds meer het cognitieve en rationele denken benadrukt. Geloven houdt echter meer in dan kennen; geloven betekent ook voelen, willen en uiteindelijk doen. Uiteraard worden dynamisch-affectieve doelen niet in één week gerealiseerd, maar is hierbij een langere tijd van veelvuldig uitwerken en herhalen van verhalen en concrete voorbeelden nodig. De formulering van deze doelen bleek niet altijd even eenvoudig. Vaak zijn de uitdrukkingen 'uitbeelden' en 'ervaren en weten' gebruikt: zie hiervoor pagina 14. De uitwerking ervan zal voor de leerkrachten evenmin vanzelfsprekend zijn. Dit doet echter niets af aan het belang ervan.

- verbonden met doelen per twee leerjaren, LO en PGO
- dienen per periode te worden bereikt
- verspreid over heel de periode
- naar lesdoelstellingen uit te werken
- cognitieve en dynamisch-affectieve doelen

3. Schema

Het **schema** bij de leerplandoelen biedt een overzicht van de opbouw van de verschillende lessen rond één thema. Centraal staan de kernwoorden, zij keren terug in concrete voorbeelden, verhalen en toepassingen. Naast het beleven en kennen, is ook de hier-en-nu-betrokkenheid van de bijbelverhalen belangrijk: wat betekenen de bijbelverhalen en kernwoorden in de leef- en belevingswereld van de leerlingen, hier in deze situatie en nu op dit moment? Of met andere woorden: hoe kan de Bijbel leerlingen aanspreken en voor hen beginnen te leven? De bijbelse leefwereld krijgt uiteraard ook de noodzakelijke aandacht om de Bijbel goed te begrijpen.

- overzicht opbouw lessenreeks
- opbouw rond één thema
- belangrijke kernwoorden
- leef- en belevingswereld van de IIn
- bijbelverhalen en bijbelse leefwereld

4. Invulling

Bij de **invulling** wordt in de 'Toelichting' de inhoud in een ruimer kader verantwoord en toegelicht. Onder 'Bijbel' wordt een voorstel van bijbelverhalen aangereikt. Soms zal de keuze en het aantal volstaan; soms zal er wegens tijdsgebrek een selectie moeten worden gemaakt. Indien andere passende verhalen worden gebruikt (wat ook mogelijk is), dient er uiteraard rekening te worden gehouden met de overige periodes en leerjaren. Het wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen de inhoud van de behandelde verhalen in grote lijnen kennen. Bij 'Suggesties' worden concrete tips en ideeën, vooral vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, gegeven. Deze suggesties zijn vrijblijvend en kunnen door de leerkracht zelf uitgedund en / of aangevuld worden, afhankelijk van de leerlingen, de individuele inspiratie en talenten, het beschikbare materiaal, de tijd, enz... Iedere concrete uitwerking (voorbeelden, toepassingen, bijbelverhalen, andere verhalen, expressies) staat niet op zichzelf maar in functie van het bereiken van de leerplandoelen. Het opgegeven aantal weken dient niet als bindend te worden opgevat.

- toelichting thema en kader
- Bijbel: voorstel keuze verhalen
- suggesties: voorstellen leef- en belevingswereld van de IIn

4. Expressie en didactisch materiaal

Voor **expressie en didactisch materiaal** treft u een ruim aanbod aan. Ook hier zijn het suggesties en dient er dus een selectie of een keuze te worden gemaakt: tracht niet alle voorstellen te gebruiken! Daar ook de expressie en het gebruikte materiaal in functie van de leerplandoelen staan, gaat de voorkeur uit naar expressievormen en ondersteunend materiaal die doorheen het hele thema aan bod kunnen komen. Dit belet uiteraard niet dat in de lessen korte expressies en ander ondersteunend materiaal kunnen worden gebruikt. Ook het gebruik van een kinderbijbel dient beperkt en selectief te gebeuren: het verhaal staat immers in functie van de doelen. Zelf de verhalen hervertellen is nog beter. De lijst met didactisch materiaal treft u niet bij de periodes aan, maar verzameld op de laatste pagina's.

- *selectie mogelijk uit niet-bindende voorstellen*
- *in functie van de leerplandoelen*
- *doorheen het thema verwerken / aan bod laten komen*

Leerplandoelen: 1ste en 2de leerjaar

Doelstelling A (de Vader en Jezus):

A.1. de lln weten (= ook ervaren en beleven) dat God een Vader is, die mensen liefheeft en die tot een liefdevolle relatie uitnodigt;

A.2. de lln herkennen in de verhalen van de Bijbel God als Vader;

A.3. de lln weten dat ze de Vader bij uitstek in het liefdevolle optreden van Jezus leren kennen en vertrouwen.

Doelstelling B (de Bijbel):

B.1. de lln kennen de Bijbel als een betrouwbaar boek, waarin God zich als een liefdevolle Vader openbaart;

B.2. de lln weten dat zij in de Bijbel de verhalen van God en Jezus kunnen lezen.

Doelstelling C (de schepping):

C.1. de lln weten dat God de wereld geschapen heeft, die bedoeld is als een plek waar ze zich thuis voelen en als een ruimte om te bewerken en te bewaren;

C.2. de lln herkennen de realiteit van de gebrokenheid van de schepping;

C.3. de lln ontmoeten in Jezus de concretisering van de nieuwe schepping.

Doelstelling D (relaties en regels):

D.1. de lln ontdekken de wereld waarin zij dagelijks leven;

D.2. de lln ontdekken dat er bij God en bij mensen die voor hen zorgen, een thuis is;

D.3. de lln leren vanuit een liefdevolle relatie met de Vader op een positieve manier met de mensen uit hun omgeving omgaan;

D.4.1. de lln herkennen verbroken relaties en leren omgaan met gevoelens als tekort, onzekerheid, angst, en verdriet;

D.4.2. de lln weten daarbij dat herstel van relaties en een nieuw begin mogelijk zijn;

D.5. de lln kennen het bestaan van spelregels in hun dagelijkse wereld (samen spelen: thuis, op school en in het verkeer).

Doelstelling E (de bijbelse leefwereld):

De lln kunnen de bijbelse leefwereld, die in de verhalen aan bod komt, omschrijven (o.a. aspecten van het jodendom, gewoonten, kleding, voorwerpen, beroepen, ...).

Doelstelling F (christelijke feesten):

De lln kennen de waarde van het vieren van christelijke feesten.

Doelstelling G (gemeente / kerk):

G.1. de lln weten dat door de bijdrage van alle mensen en door samenwerking de kerk / gemeente kan beantwoorden aan de roeping die ze van God heeft gekregen.

G.2. de lln zien in dat de kerk / gemeente een plaats van geborgenheid en verbondenheid kan zijn.

Jaarschema

Ik en jij / een thuis voor mij en de ander leven in een liefdevolle relatie met elkaar

	vanuit leef- en belevingswereld van de IIn	Bijbel	naar leef- en belevingswereld van de IIn toe
<i>periode 1</i>	gezin, klas, kerk, club, buurt vrienden = samen iets doen geeft meer mogelijkheden	<i>Jezus en zijn vrienden een verlamde en vrienden</i>	motivatie / actie om samen iets te doen
<i>periode 2</i>	verschillen in gezinnen / cultuur gevoelens bij erbij horen gevoelens bij uitsluiten / pesten	<i>Hanna en Peninna Ester Kerst met herders en wijzen</i>	aanvaarden erbij horen / niet pesten opkomen voor / beschermen veranderingen
<i>periode 3</i>	wanneer, waarom iets doen spontaniteit en attenties beloftes spelregels en afspraken	<i>Naäman en het dienstmeisje 10 melaatsen Saul en David David en Jonatan David en Mefiboset de goede Samaritaan</i>	de ander aanvaarden liefdevolle aandacht en zorg inzet voor elkaar trouw aan beloften en afspraken
<i>periode 4</i>	noodsituaties en angsten gebreken hebben en falen zich alleen voelen en verdriet hebben	<i>storm op het meer Jona Jezus' gebed in Getsemane, gevangenneming, opstanding en verschijning</i>	roepen om hulp van God / mensen nieuwe kansen krijgen vertrouwen troost, rust en kracht ontvangen zich beschermd en veilig weten
<i>periode 5</i>	situaties van samenwerking mogelijkheden en meer bereiken door groep kerk / gemeente als groep	<i>veel vissen uitzending van de leerlingen Ruth en Noömi Pinksteren kerk (opdracht van Petrus)</i>	samen meer bereiken vreugde God roept samenwerken iedereen telt mee / mag meedoen bij elkaar / God horen verbondenheid samenwerking
		<i>Bijhorende bijbelse leefwereld: dagelijks leven in dorp met gezin, beroepen, feesten, tempel en synagoge, profeet, ziekte; huwelijks- en hofcultuur, reizen, meer van Galilea</i>	

Jaaroverzicht

Ik en jij / een thuis voor mij en de ander leven in een liefdevolle relatie met elkaar

periode 1

thema: **Vrienden zijn belangrijk
samen iets doen**

nadruk: samen iets doen, bij elkaar zijn, elkaar helpen

leefwereld: vriendjes tijdens vakantie, gezin, familie, school, kerk, clubs en buurt
hoe vriendschap en het ontbreken ervan wordt ervaren

Bijbel: roepingsverhalen, Jezus en Marta-Maria-Lazarus, de verlamde man

periode 2

thema: **Jij hoort erbij
aanvaarden**

nadruk: de ander niet pesten en uitsluiten, maar aanvaarden en beschermen,
opkomen voor elkaar

leefwereld: kinderen in verschillende situaties: gezinnen en culturen
uitsluiten en pesten

Bijbel: Hanna en Peninna, Ester, Kerst met herders, de wijzen en 'God met ons'

periode 3

thema: **Wat doe ik voor de ander?
willen en moeten**

nadruk: spelregels, attenties (verjaardag, ziekte), zorg dragen voor

leefwereld: spelregels, vals spelen, afspraken, verkeersregels, milieu,
spontaniteit, zorgzaamheid, verantwoordelijkheid, trouw,

Bijbel: Naäman, 10 melaatsen, David-Saul-Jonatan-Mefiboset, de goede Samaritaan

periode 4

thema: **God is er voor mij
roepen tot God**

nadruk: vertrouwen op God, bidden

leefwereld: noodsituaties: dromen, onweer, angsten,
bang zijn, falen, gebreken, alleen zijn, roepen om mensen en God

Bijbel: (Hanna), Jona, storm op meer, bidden
Pasen: Getsemane en opstanding / verschijningen

periode 5

thema: **Geroepen om samen te werken
God roept**

nadruk: bij elkaar en God horen (gemeente) en samen met anderen iets doen

leefwereld: situaties van samen, veiligheid en geborgenheid geven (veiligheid van groep:
gezin, klas, kerk, ...) en bijdrage aan groep leveren

Bijbel: wonderbare visvangst, uitzending discipelen,
Ruth en Noömi, Pinksteren, gezamenlijke inzet: 1 Kor 12
(Petrus in Handelingen)

Jaarplan

Protestantse Godsdienst: 2de leerjaar

schooljaar:

Leerkracht:

handtekening:

School:

datum:

Ik en jij
Leven in een liefdevolle relatie met elkaar
Een thuis voor mij en de ander

Periode 1: september tot herfstvakantie

Vrienden zijn belangrijk
Samen iets doen

Periode 2: herfstvakantie tot kerstvakantie

Jij hoort erbij
Aanvaarden

Periode 3: kerstvakantie tot krokusvakantie

Wat doe ik voor de ander?
Willen en moeten

Periode 4: krokusvakantie tot paasvakantie

God is er voor mij
Roepen tot God

Periode 5: paasvakantie tot einde schooljaar

Geroepen om samen te werken
God roept

Dit jaarplan wordt u aangeboden, waarbij u natuurlijk de vrijheid hebt om een eigen (en eventueel uitgebreider) jaarplan op te stellen. U hoeft de inspectie geen kopie toe te zenden. Bij afwijking van het leerplan dient u de inspectie echter wel een kopie van uw leerplan, tezamen met uw verantwoording, te bezorgen. Op vraag van de directie, dient u ook aan haar een kopie te bezorgen.

Periode 2.1

Vrienden zijn belangrijk

samen iets doen

Periode 2.1

Vrienden zijn belangrijk samen iets doen

1. Leerplandoelen 2.1

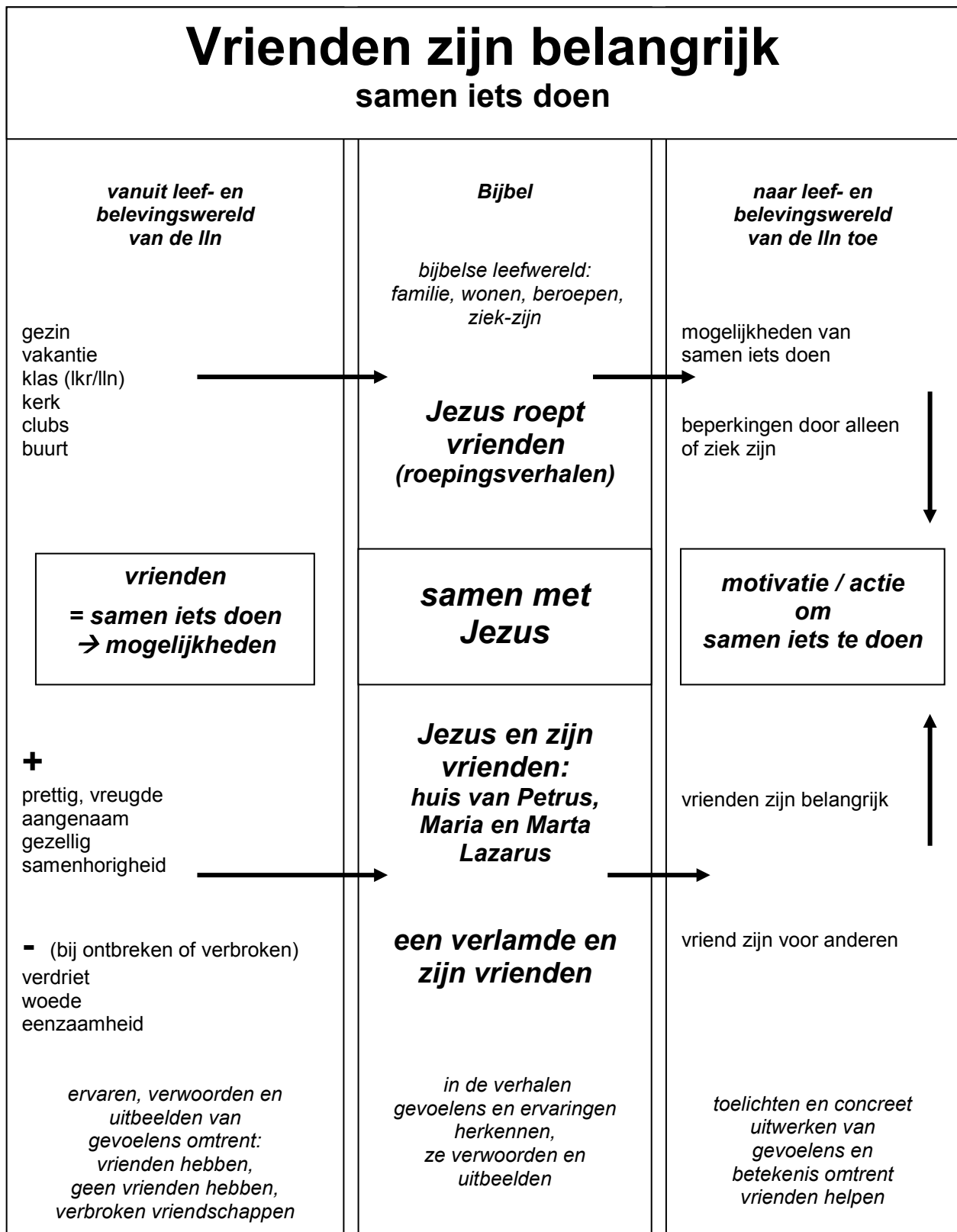
- 1.1. *De lln geven voorbeelden van leefsituaties waarin vriendschap aan bod komt.*
- 1.2. *De lln verwoorden en beelden (*) deze situaties uit.*
- 2.1. *De lln zien in dat samen dingen doen tot vriendschap kan leiden.*
- 2.2. *De lln weten (**) dat vriendschap zich uit in dingen samen doen.*
- 2.3. *De lln zien in dat samen zijn met vrienden andere mogelijkheden geeft dan alleen zijn.*
- 3.1. *De lln verwoorden en beelden de positieve gevolgen van vriendschap uit.*
- 3.2. *De lln verwoorden en beelden de mogelijke gevolgen van het ontbreken en verbroken worden van vriendschap uit.*
4. *De lln verwoorden de bijbelse leefwereld omtrent familie, wonen, enkele beroepen, ziek-zijn en de problematiek van het ziek-zijn.*
- 5.1. *De lln herkennen in enkele verhalen (***) dat Jezus vrienden roept.*
- 5.2. *De lln herkennen in enkele verhalen uit de evangeliën dat Jezus optreedt als vriend.*
- 5.3. *De lln ontdekken in het verhaal van de verlamde man dat het belangrijk is dat vrienden zich voor elkaar inzetten.*
- 6.1. *De lln ervaren (**) en verwoorden de extra mogelijkheden die het samen doen, geeft.*
- 6.2. *De lln verwoorden wat men niet kan bij ziekte of alleen zijn.*
- 7.1. *De lln tonen zich gemotiveerd om samen iets te doen of om iets voor de ander te doen.*
- 7.2. *De lln geven concrete voorbeelden hoe ze vriendschap kunnen geven.*

(*) uitbeelden: we bedoelen hier alle vormen van non-verbale expressie, waarmee de leerlingen zich met hun gedachten, gevoelens en ervaringen concreet kunnen uitdrukken

() ervaren en weten: ervaren kan voor weten komen (door ervaren tot weten komen) en met weten bedoelen we niet enkel een cognitief weten, maar ook dynamisch-affectief (zie wegwijzer)**

(*) bijbelverhalen: als vanzelfsprekend wordt verwacht dat de leerlingen ook de inhoud van de behandelde bijbelverhalen in grote lijnen kunnen weergeven**

2. Schema 2.1

3. Invulling 2.1

3.1. Wie zijn mijn vrienden? (week 1-3)

Toelichting

In het thema van het tweede leerjaar **'ik en jij'** staat **'het leven in een liefdevolle relatie met elkaar'** centraal. De relatie tot de ander wordt omgezet in een voor de leerlingen begrijpelijke taal, vertrekkend van voorbeelden uit hun belevingswereld, getoetst en uitgebreid met relatiemodellen uit de Bijbel. In het thema van de eerste periode **'vrienden zijn belangrijk'** wordt nadruk gelegd op de mogelijkheden die het **samen doen** geeft.

Aansluitend bij het eerste leerjaar wordt vertrokken vanuit de **school** en het **gezin** van het kind en wordt de relatiekring wat groter gemaakt: de **vrienden**. Voor jonge kinderen behoren familie en toevallige vriendjes (bijvoorbeeld: op visite bij vrienden van de ouders) tot belangrijke vriendschappen. Een vriendschapsrelatie bij jonge kinderen is soms (niet altijd!) kortstondig en nog sterk ik-gericht. Toch zijn er allerlei factoren en gevoelens die bij hen een rol spelen: samenhorigheid, jaloezie, elkaar missen, elkaar helpen, samen spelen is leuk, je niet alleen voelen, meer durven, zorgen voor elkaar, verliefd zijn, mama of papa of oma of poes is mijn beste vriend(in). Er wordt dus nadruk gelegd op **toevallige vriendschappen**, die belangrijk zijn voor de leerlingen, en op **meer permanente vriendschappen** met leeftijdsgenoten en met volwassenen, die ook vriend van de leerlingen willen zijn.

Tijdens de vakantie hebben de leerlingen **nieuwe vrienden** gemaakt op reis of op kamp, bij een **club of jeugdvereniging, in de kerk of gemeente, bij een bezoek en in hun buurt**. Over deze ervaringen kan worden verteld. Hoe hebben de leerlingen deze vriendschappen ervaren, wat hebben ze met elkaar gedaan?

Soms kunnen leerlingen duidelijk zeggen waarom iemand hun vriend is, maar vaak ook niet. Vinden ze het prettig dat hun vrienden dezelfde interesses hebben, of ervaren ze juist de verschillen als positief? Wat weten ze van hun vrienden? Kennen ze elkaar goed?

Het gezin en de **familie** krijgt ook een belangrijke plaats: het samen op vakantie gaan, een uitstap maken, met ouders of broers en zussen spelen.

Bij het begin van het schooljaar zijn sommige vrienden misschien niet meer in de klas of de school: zittenblijvers, verandering van school, verhuizing. Misschien zijn er nieuwe leerlingen. De klasleraar en de godsdienstjuf of -meester willen ook vrienden van de leerlingen zijn.

Er wordt gekozen voor enkele roepingsverhalen: Jezus toont zich als rabbi een vriend voor zijn leerlingen, ook al is de vriendschap soms eenzijdig. De leerlingen maken tevens kennis met de leerlingen van Jezus. Het verhaal van de doop van Jezus wordt verteld wegens het belang van de context (aansluitend bij periode 1.2). Bij de bijbelse leefwereld komen enkele beroepen (vissers, belastingontvangers) van Jezus' leerlingen aan bod.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: beroepen (vissers, belastingontvangers, rabbi, ...).

De doop van Jezus: Johannes 1: 19-34.

Roeping van de eerste leerlingen: Johannes 1: 35-52.

Roeping van de eerste leerlingen: Marcus 1: 16-20.

Roeping van Matteüs / Levi: Matteüs 9: 9-13.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen: gezin, vakantie, kerk, school (lkr/lln), clubs, buurt:

- vakantie-ervaringen leerlingen: mijn vrienden
- mijn gezin, familie als vrienden
- het opnieuw starten op school en het al dan niet terugzien van vrienden uit de klas
- het opnieuw opstarten van activiteiten buiten school (kerk, clubs, ...)
- vergelijking maken van een vakantiedag en een schooldag
- hoe goed ken ik mijn vrienden? Vragenlijstje invullen wie mijn vrienden zijn en wat ze goed kunnen, het liefste spelen enz ...
- waarom zijn mijn vrienden mijn vrienden?

3.2 Samen met vrienden iets doen (week 4-7)

Toelichting

In deze weken wordt gewerkt rond '**met vrienden samen iets doen**'. Er wordt dieper ingegaan op de **activiteiten** en de corresponderende **gevoelens** bij vriendschappen: **prettig, vreugde, aangenaam, gezellig, samenhorigheid**. Wat wordt er zoal samen gedaan en op welke manier?

Tijd nemen voor elkaar is belangrijk: **bij elkaar zijn**. Hier wordt duidelijk dat het '**samen doen**' andere (en vaak meer) mogelijkheden geeft, prettig is en vriendschapsbanden hechter maakt. Door dingen samen te doen, kunnen vriendschappen ook ontstaan. Hier kan naar periode 1.5 worden verwezen: samen eten en delen. Herhaling van het eerste leerjaar is mogelijk aan de hand van het schriftje / mapje van de leerlingen.

Soms ervaren leerlingen dat het ontbreken van vriendschap tot eenzaamheid leidt. Wanneer men in een vreemde omgeving komt, zonder iemand te kennen, zal men vaak proberen om vrienden te maken. Wanneer vriendschappen worden verbroken, kan dit leiden tot **verdriet, woede en eenzaamheid**. Bij 'verbreken' wordt hier niet alleen het opzettelijk verbreken van de vriendschap bedoeld. Vriendschap kan eveneens ophouden door verhuizing, ziekte en dood. Ook het in de steek gelaten voelen wordt behandeld.

Jezus neemt het op voor de schoonmoeder (familie) van zijn vriend Petrus. Marta is druk in de weer voor Jezus, Maria neemt tijd om te luisteren. De vriendschap tussen enerzijds Jezus en anderzijds Marta, Maria en Lazarus wordt op de proef gesteld, maar blijkt duurzaam te zijn: Jezus laat hen niet in de steek.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: familie, wonen en ziek-zijn.

Genezing van de schoonmoeder van Petrus: Marcus 1: 29-31.

Jezus op bezoek bij Marta en Maria: Lucas 10: 38-42.

Jezus, de vriend van Lazarus en Marta en Maria: Johannes 11: 1-44.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- samen met de leerlingen zoeken naar voorbeelden van wat ze zoal samen met hun vrienden doen
- een verlanglijstje opstellen van wat ze in de toekomst met elkaar willen doen
- een vergelijking maken van de dingen die ze wel en niet kunnen doen als ze alleen zijn of met vrienden zijn
- een vergelijking maken van de dingen die ze wel en niet kunnen doen als ze ziek zijn
- voorbeelden van wanneer zij dachten dat hun vrienden hen in de steek hadden gelaten
- de bijhorende positieve en de negatieve gevoelens duidelijk aan bod laten komen

3.3 Een vriend zijn voor anderen (week 8)

Toelichting

Bij de afronding van deze periode wordt teruggegrepen naar de mogelijkheden en onmogelijkheden wegens vriendschap of het ontbreken ervan. **Vrienden en mensen die nabij zijn en willen helpen, zijn belangrijk en vaak noodzakelijk.** Vrienden komen voor elkaar op en kunnen daar soms erg ver in gaan. De leerlingen zullen doorheen het tweede leerjaar ontdekken hoe ze in een goede relatie met anderen kunnen leven: de anderen aanvaarden (periode 2.2) en wat voor de ander doen (periode 2.3). Tevens zullen ze ontdekken dat ze tot God mogen roepen en hij er voor hen is (periode 2.4). Toch worden de leerlingen nu reeds gemotiveerd en krijgen de uitdaging mee om **een vriend voor de anderen te zijn.** In het verhaal van de verlamde man wordt duidelijk: **vrienden zijn belangrijk, vriendschap vraagt actie!** Door ziekte was de verlamde man beperkt in zijn mogelijkheden, maar zijn vrienden en Jezus creëerden nieuwe mogelijkheden. In periode 2.5 wordt deze uitdaging en opdracht verder uitgewerkt.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: wonen en ziek-zijn (zie ook eerste leerjaar).

Vier vrienden helpen hun verlamde vriend: Marcus 2: 1-12.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- de leerlingen geven voorbeelden op welke momenten ze hun vrienden nodig hadden
- de leerlingen geven voorbeelden wanneer ze op hun vrienden konden rekenen
- de leerlingen geven voorbeelden wanneer hun vrienden op hen konden rekenen
- de leerlingen geven hierbij (hun) gevoelens weer
- een vriend(in) heeft een gebroken arm of been of ... Hoe reageren de leerlingen daarop? Zijn ze bereid om hun speeltijd op te offeren om bij hun vriend(in) te blijven in de klas? Schrijven ze lesjes over, doen ze eens een ander spel op de speelplaats?

4. Suggesties expressievormen 2.1

Voorstel thema-expressie:

- vriendenboekje opstarten
- grote tekening of collage maken (vriendenkring): vrienden tekenen / foto's en positieve gedachten / gevoelens / situaties vermelden

Periode 2.2

Jij hoort erbij
elkaar aanvaarden

Periode 2.2

Jij hoort erbij

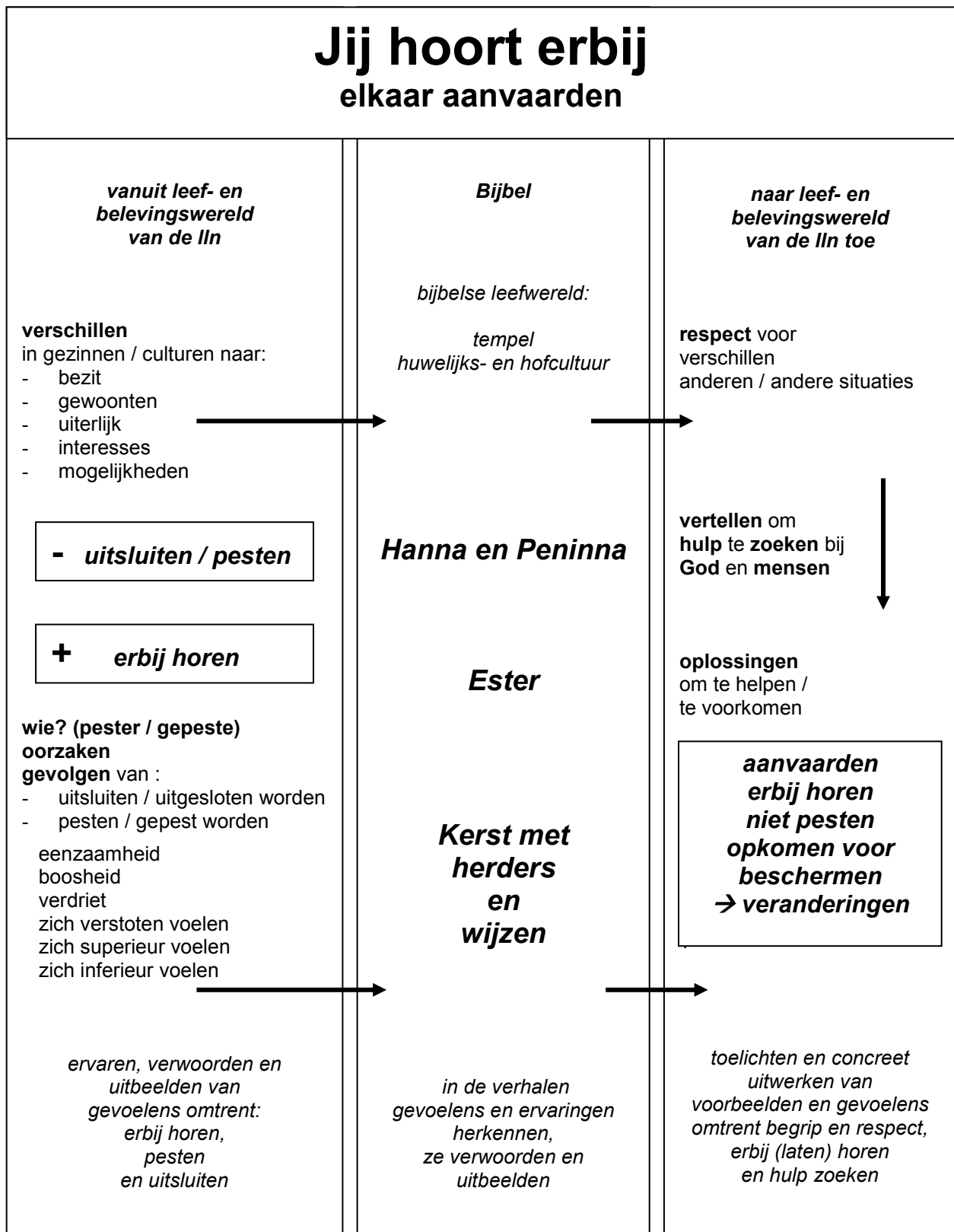
elkaar aanvaarden

1. Leerplandoelen 2.2

- 1.1. *De lln geven voorbeelden van verschillen tussen gezinnen en culturen en geven hun gevoelens hierbij weer.*
- 1.2. *De lln tonen respect voor deze verschillen bij anderen en in andere situaties.*
- 2.1. *De lln geven voorbeelden van uitsluiten en uitgesloten worden.*
- 2.2. *De lln verwoorden en beelden de mogelijke gevolgen van uitgesloten worden uit. (*)*
- 2.3. *De lln geven voorbeelden van pesten en gepest worden.*
- 2.4. *De leerlingen verwoorden en beelden de mogelijke gevolgen van gepest worden uit. (*)*
- 2.5. *De leerlingen verwoorden de gevoelens in verband met erbij horen, uitsluiten / uitgesloten worden en pesten / gepest worden. (*)*
- 2.6. *De leerlingen geven mogelijke oorzaken van uitsluit- en pestgedrag.*
- 3.1. *De lln herkennen in de bijbelverhalen van Hanna / Peninna en Ester de situaties van uitsluiting en pesten en de daarbij horende gevoelens.*
- 3.2. *De lln verwoorden en beelden deze situaties uit.*
- 3.3. *De lln ontdekken in deze verhalen dat de uitgeslotene / gepeste hulp zoekt bij God en wordt gehoord.*
- 3.4. *De lln ontdekken in deze verhalen dat God solidair is met degenen die worden uitgesloten / gepest.*
- 3.5. *De lln ontdekken in deze verhalen dat situaties veranderen als mensen verantwoordelijkheid nemen en voor elkaar opkomen.*
- 4.1. *De lln zien in dat de herders, ondanks hun marginale plaats in de samenleving, als eersten worden uitgenodigd bij Jezus' geboorte.*
- 4.2. *De lln zien in dat de wijzen het tegen Herodes en voor Jezus opnemen.*
- 5.1. *De lln reiken oplossingen aan om uitsluiten / pesten te voorkomen en om de gepeste en de pester te helpen.*
- 5.2. *De lln weten dat ze bij uitsluiten / pesten dit aan mensen en God kunnen vertellen om hulp te zoeken.*

(*) Met het uitbeelden van gevoelens en negatief gedrag dient uiterst voorzichtig te worden omgegaan. De wijsheid van de leerkracht - rekening houdend met de leerlingen - bepaalt of negatief gedrag dient te worden uitgebeeld en hoe dit eventueel gebeurt. Het eventueel uitbeelden van negatief gedrag is nooit een doel op zich.

2. Schema 2.2

3. Invulling 2.2

De tweede periode is zowat de tegenhanger van de eerste waarin het 'samen doen' centraal stond. Hier gaat het vooral om het omgaan met situaties van **uitsluiten** en **pesten**, van het **'niet samen doen'**. Positief uitgedrukt gaat het om **'elkaar aanvaarden'** of **'jij hoort erbij'**. Niet mogen meedoen, uitsluiting en pesten zijn aspecten waar alle kinderen in bepaalde mate mee te maken krijgen. Samen met de leerlingen wordt gezocht naar oorzaken van niet mogen meedoen. Gaandeweg ontdekken de leerlingen dat allerlei vormen van **'anders zijn'** een rol spelen. Het is goed dat de leerlingen verder kunnen kijken dan hun eigen gezinssituatie. Begrip opbrengen voor kinderen in andere gezins- en leefsituaties zal ertoe leiden dat de leerlingen een andere houding aannemen: **ze leren verschillen bij anderen aanvaarden en waarderen**. Op hun eigen niveau proberen zij oplossingen aan te reiken om **uitsluit- en pestgedrag** te vermijden. Dit is het moment waarop zij **de ander aanvaarden**.

3.1. Verschillend zijn (week 1)

Toelichting

De leerlingen vertellen en maken kennis met **verschillen tussen gezinnen en culturen**. Gewoontes en gebruiken zijn in alle gezinnen anders. Kinderen kunnen geïnteresseerd zijn in hoe anderen wonen, hoe hun kamer eruit ziet, welk speelgoed ze hebben, ... Vanuit de eigen gezinssituatie zullen de leerlingen verschillen kunnen aantonen in het dagelijks leven van enkele vriendjes: **verschillen naar bezit, gewoonten, uiterlijk, interesses, eigen mogelijkheden en capaciteiten** ... Ook verschillen met andere culturen en landen worden opgemerkt. In het eerste leerjaar (periode 1.5) kwamen eetgewoontes en -gebruiken aan bod. Dit wordt herhaald en uitgebreid naar woon- en leefgewoontes. De leerlingen wordt **begrip en respect voor verschillen** bijgebracht. Verschillen kunnen ook leuk zijn. Onrechtvaardige verschillen kunnen ook aan bod komen en dienen uiteraard niet te worden goedgepraat. Deze dienen met grote gevoeligheid te worden behandeld.

Bijbel

De Bijbel hoeft in de eerste week nog niet aan bod te komen.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- wat vinden de leerlingen prettig wanneer ze bij vrienden gaan spelen of uit logeren gaan? Wat vinden ze niet prettig? Zijn er dingen die vriendjes bij hen prettig vinden?
- welke verschillen merken de leerlingen op: hoe anderen wonen, hoe hun kamer eruit ziet en wat voor speelgoed ze hebben. Met wat mag er wel of niet worden gespeeld?
- wat kunnen de leerlingen wel of niet in vergelijking met andere kinderen, wat zouden ze graag kunnen?
- opstapverhaal over het leven van kinderen in een andere cultuur
- spelletjes uit andere landen spelen. Een vergelijking maken met eigen spelletjes
- iets 'vreemds' laten proeven, waar komen spaghetti en rijst vandaan?
- 'vreemde' klederdracht
- verschillen in godsdienst (de IIn alleen in PGO?)
- lied Elly en Rikkert 'We hebben allemaal wat' bespreken
- lied Elly en Rikkert 'Een parel' (over eigenwaarde) bespreken

3.2. Anders zijn: niet uitsluiten en pesten. (week 2-3)

Toelichting.

Soms is 'anders zijn' een reden tot uitsluiten, er niet bijhoren en pesten. Dit 'anders zijn' kan een uiterlijk kenmerk, een handicap, een taal zijn. Er wordt dieper ingegaan op **waarom** sommige kinderen niet mogen meedoen bij bepaalde spelletjes, worden uitgesloten en of gepest. **Oorzaken en gevolgen** met de daarbij horende **gevoelens** worden aangehaald zowel in de leef- en belevingswereld van de leerlingen als in de bijbelverhalen: **eenzaamheid, boosheid, verdriet, verstoten voelen, superieur of inferieur voelen**. Met het uitbeelden van gevoelens en negatief gedrag dient uiterst voorzichtig te worden omgegaan. De wijsheid van de leerkracht - rekening houdend met de leerlingen - bepaalt of negatief gedrag te worden uitgebeeld en hoe dit eventueel gebeurt. Het uitbeelden van negatief gedrag is nooit een doel op zich. Het verhaal van Hanna en Peninna laat duidelijk zien dat Hanna uit de vrouwengemeenschap wordt uitgesloten wegens haar kinderloosheid. Ze wordt zelfs door Peninna steeds opnieuw gepest. Altijd opnieuw moeten anderen het horen dat zij geen kinderen kan krijgen. De **pester**, Peninna, voelt zich meer dan Hanna. Hanna heeft verdriet en is eenzaam. Ondanks haar kinderloosheid gaat Elkana's voorkeur naar haar uit. Hij probeert haar te troosten, maar kan toch het pesten niet verhinderen. Het is God die uitkomst brengt: Hij hoort haar gebed. Gebed wordt verder uitgewerkt in thema 2.4. Het is God zelf die ervoor zorgt dat Hanna er helemaal kan bijhoren. Zij, van haar kant, houdt zich aan haar belofte die ze God deed (zie verder thema 2.3) en brengt Samuël naar de tempel. Tempelgebruiken (opleiding van priesters) en huwelijkscultuur (onder andere het belang van vruchtbaarheid) komen bij de bijbelse leefwereld aan bod.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: huwelijks- en tempelcultuur.

Hanna en Peninna: 1 Samuël 1: 1-28.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van uitsluiten en pesten (dader en slachtoffer)
- aanleidingen, oorzaken van uitsluiten en pesten
- hoe voelen de leerlingen zich als zichzelf uitsluiten en of pesten
- hoe voelen de leerlingen zich als zichzelf worden uitgestoten en of gepest
- gebruik maken van praatplaten (zie didactisch materiaal) en hierbij gevoelens formuleren
- wat hoort niet in het rijtje? Verschillende zaken op een rij plaatsen. Bespreken waarom iets er niet bij hoort

3.3. Opkomen voor de ander (week 4-5)

Toelichting

Elkaar beter leren kennen, kan resulteren in het **aanvaarden** van de ander, het opkomen voor elkaar en het **beschermen** van elkaar. In het verhaal van Ester is er duidelijk geen plaats voor haar en haar volksgenoten. Zij mogen er niet meer bij zijn. Ester neemt het (samen met Mordekai) op voor haar volk. Zij durft risico's te nemen. Zelfs al is zij bang voor Haman, de 'pester', zij laat hem niet zijn gang gaan. De joden worden gered. De koning heeft begrip voor Ester en haar volk, hij **aanvaardt** hen en neemt zijn **verantwoordelijkheid** op en **de situatie verandert**. Het bijbelverhaal kan best in verschillende delen worden gebracht.

De leerlingen denken aan de hand van dit verhaal na over mogelijke **oplossingen** bij uitsluiten en pestgedrag. Pesten melden (**vertellen**) is in ieder geval belangrijk: **hulp zoeken bij God en mensen**. De leerkracht mag hierbij niet uit het oog verliezen dat kinderen negatieve ervaringen met hulp zoeken bij volwassenen kunnen hebben of oplopen: negeren, misbruik, ... Het 'einde van het pesten' kan worden gevierd door **het Poerimfeest** samen te vieren. Ook voor de pester dienen oplossingen te worden gezocht: er moet voor hem / haar een uitweg zijn en hij / zij mag door de anderen niet als de 'niet te vergeven en te veranderen zondebok' worden gezien. De hofcultuur, met de almacht van de koning, komt bij de bijbelse leefwereld aan bod.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: de hofcultuur in de tijd van Ester.

Het boek Ester.

Wegens de jonge leeftijd van de leerlingen en de beperkte tijd - twee of maximaal drie weken - zou het ongepast zijn om het verhaal in detail te vertellen. De keuze wordt gemaakt in functie van de doelstellingen. Het verhaal kan ook best in verschillende afleveringen worden gebracht.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- wonen in een vreemd land (eventueel als vluchteling)
- voorbeelden van vertellen van een situatie van pesten en de hulp van een ander daarbij (bijvoorbeeld leerkracht)
- opstapverhaal over mensen, die door elkaar beter te leren kennen, veranderen en dan ook voor elkaar opkomen en elkaar beschermen
- wat zou je doen als ... : oplossingen zoeken bij de praatplaten die werden gebruikt in week 2-3

3.4. Kerst (week 6-7)

Toelichting

Het **kerstverhaal** wordt benaderd vanuit het oogpunt van de herders en de wijzen en het **thema "erbij horen" en "aanvaarden"**. De **herders** behoren niet bepaald tot de hoogste laag van de bevolking, maar mogen er toch bij horen. De minderen (**uitgesloten**) van het volk vernemen zelfs als eersten het nieuws en zijn er ook **als de eersten bij**. De **wijzen** komen wel uit een hogere bevolkingslaag en zijn vreemdelingen (iedereen verschillend!). Zij verraden het kind niet aan koning Herodes, maar **komen op** voor het kind en **beschermen** het. Ze aanvaarden Jezus als koning en bieden koninklijke geschenken aan. Jezus' naam Immanuël (= God met ons - wordt verder in 2.4 uitgewerkt) betekent dat de mensen bij God mogen horen: **hij aanvaardt** mensen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld:

- het leven en de sociale status van herders;
- het leven van een koning.

De aankondiging van de geboorte (Immanuël): Matteüs 1:18-25.

De herders: Lucas 2:8-20.

De wijzen uit het Oosten: Matteüs 2:1-12.

Suggesties

*Met de leerlingen kerstfeest vieren met de nadruk op: **iedereen mag erbij horen**.
iets voor een kerstmarkt maken ten voordele van arme mensen (uitgeslotenen).
Kerstkaartjes maken en verzenden naar (bezorgen aan) bejaarden, zieken, ...
(uitgeslotenen).*

4. Suggesties expressievormen 2.2

*Thema-expressie: (stok)poppen maken.
Door de mantels te veranderen en een paar extra attributen aan te brengen, wordt een ander
personage verkregen. De poppen kunnen zowel worden gebruikt voor de personages van de
verhalen als voor het uiten van eigen gevoelens.*

Periode 2.3

Wat doe ik voor de ander?

willen en moeten

Periode 2.3

Wat doe ik voor de ander? willen en moeten

1. Leerplandoelen 2.3

- 1.1. *De lln geven voorbeelden van 'iets (spontaan) voor een ander willen doen' en verwoorden hun gevoelens hierbij.*
- 1.2. *De lln geven voorbeelden van 'iets voor een ander moeten doen (opdracht)' en verwoorden hun gevoelens hierbij.*
- 1.3. *De lln weten dat verschillende beweegredenen aan de basis liggen van het spontaan willen of het moeten doen.*

- 2.1. *De lln verwoorden van wie zij liefdevolle aandacht, verzorging en attenties krijgen en hoe zij zich daarbij voelen.*
- 2.2. *De lln bespreken voorbeelden uit hun eigen leefwereld van mensen die liefdevol, zorgzaam en attent met elkaar omgaan.*
- 2.3. *De lln ontdekken dat mensen die elkaar aanvaarden en van elkaar houden, zich belangeloos en spontaan voor elkaar kunnen inzetten.*

- 3.1. *De lln herkennen in het verhaal van Naäman deze houding (uit doelstelling 2.3.) bij het dienstmeisje.*
- 3.2. *De lln ontdekken in het verhaal van Naäman dat God de vreemdeling aanvaardt en helpt (zie thema 2.2).*
- 3.3. *De lln ontdekken in het verhaal van de tien melaatsen de aanvaarding, liefde en zorg van Jezus voor mensen die worden uitgesloten (zie thema 2.2).*

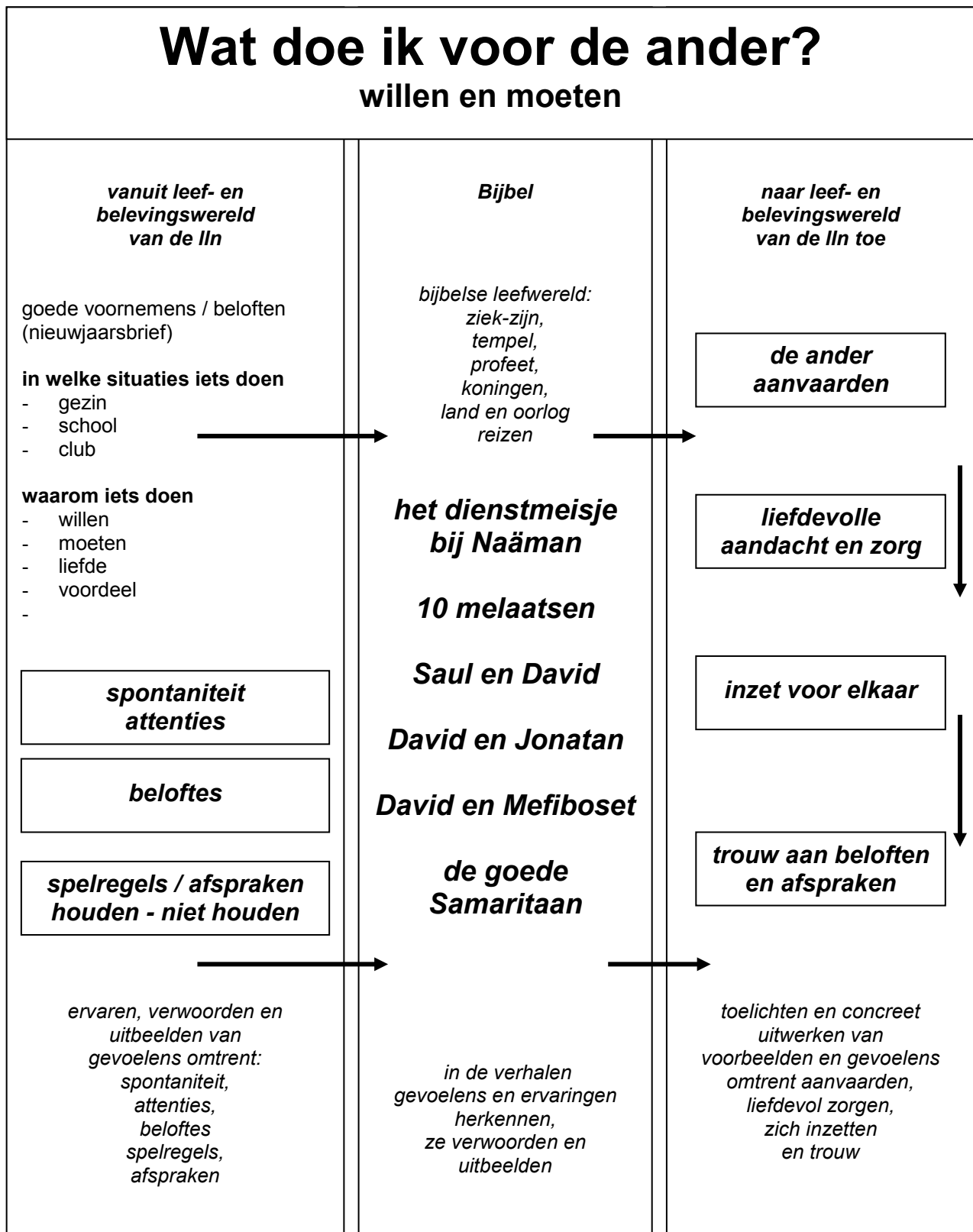
- 4.1. *De lln zien in dat er regels en afspraken nodig zijn binnen en buiten het gezin en kunnen daarvan voorbeelden geven.*
- 4.2. *De lln verwoorden en beelden gevolgen en gevoelens uit bij het zich al dan niet houden aan afspraken en beloftes?*
- 4.3. *De lln zien in dat het nakomen van afspraken en beloftes uiteindelijk positieve gevolgen heeft.*

- 5.1. *De lln herkennen in bijbelverhalen van David de gevolgen en gevoelens van het al dan niet nakomen van afspraken en beloftes.*
- 5.2. *De lln herkennen in de houding van David en Jonatan de liefde, de trouw, de zorg voor de ander en het nakomen van beloften en afspraken.*

- 6.1. *De lln zien in dat de goede Samaritaan, in tegenstelling tot de priester en de leviet, liefdevolle aandacht schenkt aan en zorgt voor zijn naaste.*
- 6.2. *De lln zien in dat anderen hulp bieden in noodsituaties het belangrijkste is.*

- 7.1. *De lln tonen zich gemotiveerd om zowel spontaan als in opdracht regels, afspraken en beloftes na te komen.*
- 7.2. *De lln zien het belang in en ontwikkelen een attitude van: aanvaarding, liefdevolle aandacht, zorgzaamheid en trouw.*

2. Schema 2.3

3. Invulling 2.3

In periode 2.2 werd vooral gewerkt rond de bewustmaking dat de ander, hoe verschillend die ook is, erbij mag horen (**de ander aanvaarden**). In periode 2.3 wordt hierop verder gebouwd: **Wat doe ik voor de ander**, hoe ga ik met de ander om? Niet alleen **het zich houden aan** (of nakomen van) **afspraken en beloftes** speelt een centrale rol, maar ook de **motivatie** daartoe: eigenbelang of niet? Een kind dient rekening te houden met normen / groepsnormen als het zich in de samenleving of in een groep wil integreren. In een groepsspel worden vaste regels en afspraken gehanteerd. Zowel in positieve als negatieve zin (vals spelen) hebben kinderen hier ervaring mee. Soms is er sprake van 'het **moeten**', het spontaan '**willen**' wordt extra benadrukt. Het is immers belangrijk dat de leerlingen ontdekken dat mensen zich, door anderen te aanvaarden en uit liefde en respect voor elkaar, **spontaan, belangeloos en liefdevol** voor elkaar kunnen **inzetten** en **trouw** zijn. Jonge kinderen zullen trouwens zelf vaak eerder spontaan reageren dan volgens opgelegde normen. Met het thema 'Wat doe ik voor de ander?', wordt getracht de leerlingen te motiveren tot een **spontane houding** (het **willen**) van **aanvaarding, liefdevolle aandacht, zorgzaamheid en trouw** met daarbij oog voor het **zich** (eventueel '**moeten**') **houden aan afspraken en beloften**. De relatie met de medemens, aangetoond met voorbeelden uit de Bijbel, krijgt in deze periode dus alle aandacht. In de vierde periode zal het omgaan met God / roepen tot God meer aandacht krijgen.

3.1. Wat we voor de ander doen (week 1)

Toelichting

Gezin, school, kerk, club en andere leefgemeenschappen zijn plaatsen waar wat van de leerlingen wordt verwacht: ze krijgen **opdrachten** die ze moeten vervullen. De leerlingen zullen echter ook **spontaan** of uit eigen beweging dingen doen. Verschillende **gevoelens** zijn merkbaar bij spontaniteit en bij het uitvoeren van een opdracht. Er wordt gepeild naar het motief of de **bewegredenen** bij het doen en laten: verplichting, eigen wil, liefde voor de ander, eigen voordeel, ... Vanuit de eigen leefsituaties wordt gezocht naar voorbeelden van mensen die iets voor elkaar doen. Hierbij wordt ook aandacht gegeven aan kleine **attenties**.

Bijbel

De Bijbel hoeft in de eerste week nog niet aan bod te komen.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen: gezin, school, kerk, club, ...:

- voorbeelden van opdrachten, spontaniteit en attenties
- waarom deze dingen doen?
- welke gevoelens geeft dit?
- wie zorgt voor de leerlingen bij ziekte, verdriet, ...
- waarom wordt er in deze situaties gezorgd?
- 'hartjes-pot' (snoepjes of zelf hartjes maken met vriendelijke woordjes): uitdelen van de hartjes aan iemand die de leerlingen willen verrassen, die iets voor hen heeft gedaan, ...

3.2. Belangeloze inzet voor elkaar (week 2-3)

Toelichting

In de eerste week konden de leerlingen vaststellen dat er verschillende bewegredenen zijn om iets te doen. In deze weken wordt verder benadrukt dat men iets **zonder eigenbelang** kan doen. De leerlingen kunnen ongetwijfeld voorbeelden noemen van **belangeloze inzet**.

Er wordt dieper gegraven naar de beweegredenen van belangeloze inzet: **aanvaarding** (zie periode 2.2) en **liefde**. Liefde wordt de hoofdmotivatie. Rang of stand en de voorgeschiedenis van de ander krijgen een ondergeschikte plaats. In het verhaal van **het dienstmeisje en Naäman** zijn deze elementen duidelijk. Het dienstmeisje schenkt **spontaan liefdevolle aandacht** aan 'haar meester', zij voelt zich bij hem betrokken en is ervan overtuigd dat de genezing van Naäman niet afhankelijk is van zijn afkomst. Haar God is er ook voor hem. Het verhaal kan best worden verteld vanuit **de spontane en liefdevolle houding en inzet van het meisje**. Ook in het verhaal van **de tien melaatsen** komt **aanvaarding** en het geen onderscheid maken duidelijk naar voor. **De liefdevolle aandacht, zorg en inzet van Jezus** gaat naar de mensen in het algemeen - in het bijzonder naar wie wordt uitgesloten - en niet naar een bevoorrechte groep. Beide verhalen leggen duidelijk het verband met thema 2.2. Voor de bijbelse leefwereld kan in beperkte mate worden gesproken over ziek-zijn (melaatsheid), wonen in een vreemd land en over het bestaan van profeten (mannen van God).

Bijbel

Bijbelse leefwereld: ziek-zijn (melaatsheid), wonen in een vreemd land, profeet.

De genezing van Naäman: 2 Koningen 5: 1-27.

De genezing van de tien melaatsen: Lucas 17: 11-19

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van belangeloze inzet van henzelf
- voorbeelden van belangeloze inzet van anderen
- de bijhorende gevoelens (onder andere vreugde en voldaanheid)

3.3. Afspraken en beloftes (week 4-6)

Toelichting

Na het spontaan handelen uit liefde wordt aandacht gegeven aan **beloftes, regels en afspraken**. Regels en afspraken **horen bij het samenleven**. Beloftes maken, is misschien eenvoudig, ze nakomen is een andere zaak. Het maken van afspraken en vooral het houden ervan is niet altijd zo vanzelfsprekend. Zelfs bij een spelletje kan het moeilijk zijn om de spelregels te respecteren. Het **nakomen** van beloftes, het **respecteren** van afspraken en regels kan **positieve** (o.a. vreugde) **of negatieve gevoelens** geven. Toch zal het nakomen en respecteren van deze positief doorwerken of **uiteindelijk positieve gevolgen** hebben. Er kan worden verwezen naar de belofte van Hanna in periode 2.2. Het verhaal van koning **Saul** toont de **valsspeler** of spelbreker die het zo **moeilijk** heeft **om de beloften en afspraken te houden**. Dit brengt **gevoelens** en **gevolgen** met zich mee. Het verhaal van **David en Jonatan** toont dan weer de **belangeloze inzet**, de **spontaniteit**, de **liefdevolle aandacht** en de **trouw** van de spelers. In de houding van **David** ten opzichte van **Mefiboset** komt dit, samen met **trouw** aan de gemaakte belofte, sterk tot uitdrukking. Voor de bijbelse leefwereld zal in zeer beperkte mate worden verteld over koningen en de bijhorende intriges.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: koningen.

David en Saul: selectie maken uit 1 Samuël 18-20.

David en Jonatan: 1 Samuël 18:1-4; 20: 1-43.

David en Mefiboset: 2 Samuël 9: 1-13.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- een huisdier krijgen is leuk. Maar in hoeverre blijft het leuk, blijven we voor onze dieren zorgen? In de vakantieperiode is het dierenasiel overvol
- beloftes van vriendschappen. Duren ze zolang als ze beloofd zijn? Soms zijn ze van korte duur
- is de zorg van ouders / grootouders ook van korte duur?
- hoe gemakkelijk is het om vals te spelen of hoe moeilijk om eerlijk te spelen?
- hoe gemakkelijk of moeilijk is het om beloftes te houden (nieuwjaarsbrief)?
- het nut en de toepassing van verkeersregels
- zijn er regels nodig om voor het milieu te zorgen?
- verwijzing mogelijk naar de tien geboden

3.4. Trouw zijn (week 7)

Toelichting

Het verhaal van de barmhartige Samaritaan brengt de leerlingen terug bij de **beweegredenen** om iets te doen en bij **inzet**: de Samaritaan hielp spontaan uit liefde (**liefdevolle aandacht, zorgzaamheid, ...**) een 'vijand' (**aanvaarding**) en het kostte hem heel wat (risico om rovers te moeten trotseren, tijd, middelen, betalen van hotel, ...). De priester en de leviet hadden zo hun redenen om het slachtoffer niet te helpen (angst voor rovers, plicht in de tempel, zich rein houden, ...). De leerlingen worden hierdoor verder gemotiveerd om zowel **spontaan als in opdracht regels, afspraken en beloftes te houden (trouw te zijn)**. Dit kan worden toegepast in het gezin, bij vrienden, op school, in de kerk en binnen andere leefgemeenschappen. De leerlingen zullen reeds hebben ervaren dat vanuit deze leefgemeenschappen ook zorg uitgaat naar de ander. **Men wil er voor de ander zijn**. Niet alleen familie en vrienden kunnen op zorg rekenen, ook in andere landen wordt op zorg gerekend. In hoeverre zijn we er voor de anderen, die op onze weg liggen? Deze periode wil in ieder geval tonen '**hoe we er voor de ander kunnen zijn**'. Het 'samen met de ander doen' wordt in periode 2.5 verder uitgewerkt.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: tempel met priester en leviet, reizen.

De barmhartige Samaritaan: Lucas 10: 25-37 (vers 32: met ontferming bewogen).

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties van belofte houden en de gevoelens hierbij (o.a. vreugde en voldoening)
- situaties van inzet en de gevoelens hierbij
- financieel adoptiekindje thuis of op school
- sociaal centrum, ziekenhuis, artsen zonder grenzen, bejaardenzorg, Rode Kruis, ...

4. Suggesties expressievormen 2.3

Thema-expressie:

Een gezelschapsspel (bijvoorbeeld groot ganzenbord) maken met beloften, afspraken en regels met de daarbij horende gevolgen van het al dan niet houden van afspraken.

Periode 2.4

God is er voor mij

roepen tot God

Periode 2.4

God is er voor mij

roepen tot God

1. Leerplandoelen 2.4

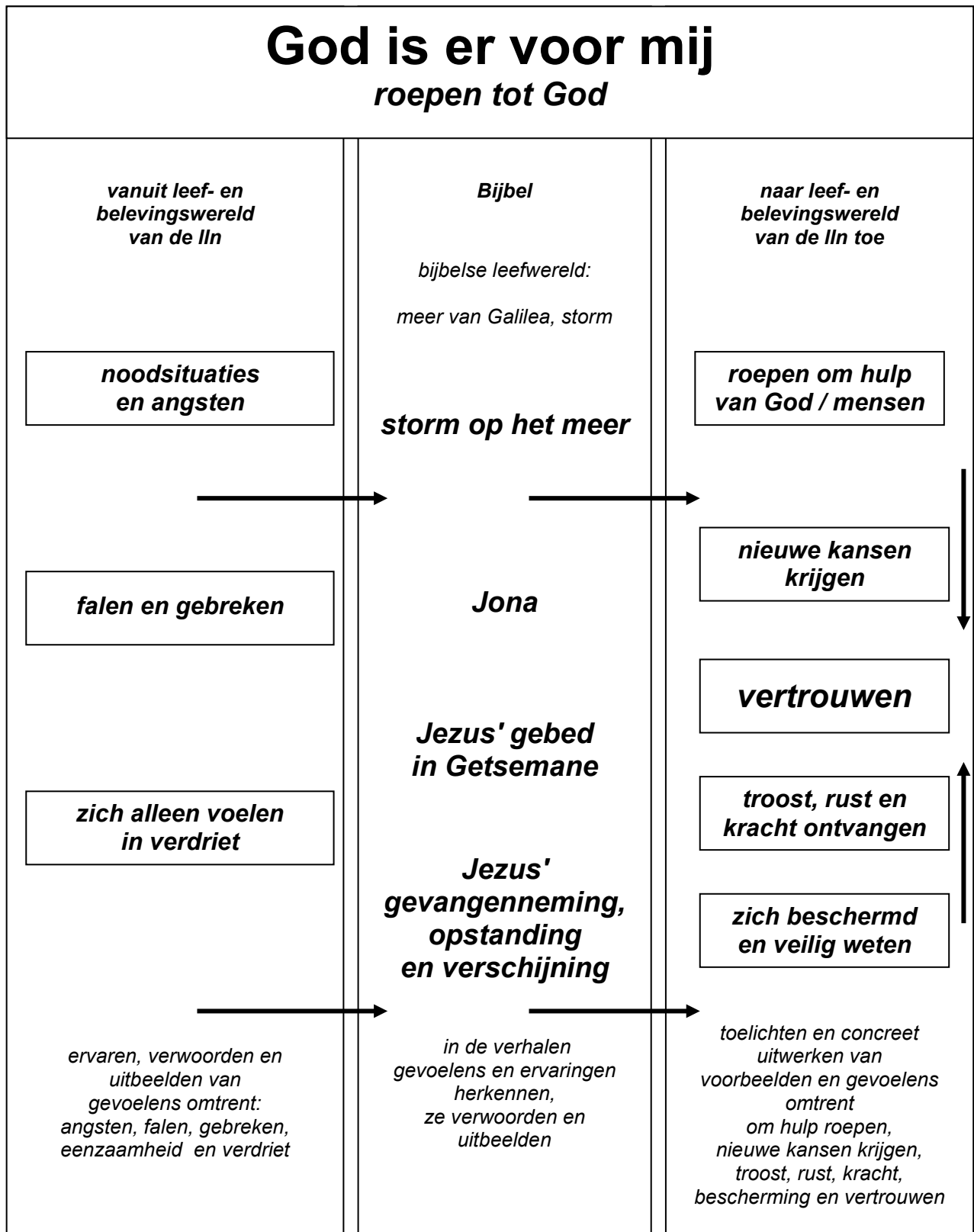
- 1.1 *De lln verwoorden voorbeelden van angstervaringen en noodsituaties.*
- 1.2 *De lln verwoorden voorbeelden van falen en het hebben van gebreken.*
- 1.3 *De lln verwoorden situaties van alleen gelaten worden in verdriet.*

- 2.1 *De lln herkennen en verwoorden de gevoelens horend bij doelstellingen 1.1, 1.2 en 1.3.*
- 2.1. *De lln weten dat anderen ook dergelijke gevoelens en gebreken hebben.*
- 2.2. *De lln zien in dat deze gevoelens geuit mogen worden.*
- 2.3. *De lln verwoorden bij wie ze terecht kunnen om hulp en verwoorden hun gevoelens hierbij.*

- 3.1. *De lln ontdekken in het verhaal van de storm op het meer dat de leerlingen in hun nood- en angstsituatie tot Jezus roepen, zich beschermd weten en rust vinden.*
- 3.2. *De lln ontdekken in het verhaal van Jona de ongehoorzaamheid van Jona, zijn roepen tot God én dat God hem een nieuwe kans geeft.*
- 3.3. *De lln ontdekken in het verhaal van Getsemane dat Jezus zijn angstsituatie aan God toevertrouwt en troost en kracht ontvangt.*
- 3.4. *De lln zien in dat Jezus zijn vrienden (na de opstanding) nieuwe kansen geeft ondanks hun falen.*

- 4.1. *De lln verwoorden mogelijke oplossingen bij angstervaringen en situaties van eenzaamheid en verdriet.*
- 4.2. *De lln weten dat ze bij het verwerken van angstervaringen en situaties van eenzaamheid en verdriet tot God kunnen roepen.*
- 4.3. *De lln weten dat God te vertrouwen is en dat hij kan zorgen voor bescherming, veiligheid, troost, rust en kracht.*
- 4.4. *De lln verwoorden of beelden uit wat ze aan God zouden kunnen zeggen.*

2. Schema 2.4

3. Invulling 2.4

In voorgaande periodes werd met de thema's 'Vrienden zijn belangrijk' (2.1), 'Jij hoort erbij' (2.2) en 'Hoe er voor de ander zijn' (2.3) vooral nadruk gelegd op onderlinge horizontale (intermenselijke) relaties. Nu komt de verticale relatie aan bod. Het thema '**God is er voor mij**' is een gevoelig thema - grote voorzichtigheid in het behandelen is geboden - omdat er wordt ingegaan op negatieve ervaringen en gevoelens van de leerlingen betreffende **noodsituaties, angsten, alleen zijn en verdriet, gebreken en falen** én op het roepen tot God (= één aspect van gebed). **Hoe** kunnen de leerlingen **met deze ervaringen en gevoelens omgaan**? **Wie** is er bij angst en in noodsituaties voor hen? **God en mensen**? In deze periode wordt de leerlingen een beeld van God gegeven namelijk: Hoe is Gods houding tot hen? **God aanvaardt hen** (aanvaarding: 2.2 en 2.3) met hun goede en minder goede kanten en daarom mogen de leerlingen ook **tot hem roepen** als ze hem nodig hebben. Gebed wordt niet in alle facetten behandeld, maar vooral het **bidden tot God vanuit noodsituaties en negatieve ervaringen en gevoelens staat centraal**. Dit kan een directe, verticale relatie tussen God en het kind zijn. De te behandelen bijbelverhalen tonen op welke wijze (hoe) God / Jezus er in verschillende situaties steeds is voor wie hem roepen. Dit betekent niet dat God altijd doet wat de mens verlangt, maar wel dat **God te vertrouwen is** (thema doorheen gans het eerste leerjaar) **en dat de mens zich bij hem beschermd en veilig mag weten én troost, rust en kracht mag ontvangen**.

3.1. Bang zijn (week 1-2)

Toelichting

Angstgevoelens zijn niet vreemd voor kinderen. Wat maakt hen angstig? Wanneer is er alleen een **gevoel van angst** en wanneer is er daadwerkelijk gevaar (**noodsituatie**)? Hoe gaan leerlingen om met angst? **Hoe uiten ze zich / hun gevoelens bij angst? Ook anderen kennen angsten**: Hoe herkennen ze angst bij anderen? Gelukkig kunnen ze veelal terecht bij hun ouders, maar ook anderen kunnen een belangrijke plaats krijgen bij angst, zeker ook in noodsituaties. Sommige leerlingen zullen angstsituaties moeilijk of nauwelijks hebben verwerkt of er zelfs in leven. Deze situaties en pijnlijke gevoelens dienen uiterst voorzichtig te worden behandeld. Openheid bij de leerkracht kan openheid bij de leerlingen bevorderen. Door het verhaal van **de storm op het meer** wordt de leerlingen duidelijk gemaakt dat ze niet alleen staan met hun angst. Vanuit grote nood en angst roepen de leerlingen tot Jezus. Hij brengt rust bij de leerlingen / op het meer. **Door om hulp te roepen, kan rust worden gevonden**. Gebed omtrent angsten kan aan bod komen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: scheepvaart en stormen op het meer van Galilea.

De storm op het meer: Matteüs 8: 23-27; Marcus 4: 35-41; Lucas 8: 22-25.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van angst- en noodsituaties (uit eigen leven, in omgeving, bij anderen)
- spiegelverhalen waarin de leerlingen angstgevoelens kunnen herkennen
- visueel materiaal waardoor de leerlingen angstgevoelens kunnen verkennen en lichaamstaal bij anderen kunnen herkennen in verband met angst
- situaties waarin het belangrijk is om voorzichtig te zijn wegens gevaar: verkeer, ...
- situaties of gevoelens van begrijpelijke maar onnodige angst: dromen, ...
- hoe omgaan met bedreigende situaties: ruzie ouders, ...
- gebedjes, gedichtjes, liedjes in verband met angst en bescherming

3.2. Falen en gebreken hebben (week 2-3)

Toelichting

*Niemand is volmaakt! Iedereen heeft zijn gebreken en doet wel wat verkeerd / faalt. De perfecte mens bestaat niet. Mensen kunnen in zichzelf wel veel vertrouwen stellen, maar **falen hoort bij het leven**. De leerlingen mogen **dit vaststellen en herkennen in hun leven en in hun omgeving**, maar zien ook **de mogelijkheden om nieuwe kansen te grijpen**. **Het omgaan met de bijhorende gevoelens** verdient alle aandacht. Kinderen worden immers geconfronteerd met hun beperkingen, onvolmaaktheden en falen: iets niet goed kunnen op school, slechte punten voor gedrag, ongehoorzaamheid in de klas of thuis, jaloezie ... Welke gevoelens maakt dit bij hen los? Verdriet, onmacht, boosheid? Hoe reageert de volwassene (leerkracht, ouders, ...)? Het kind dient te weten dat het ondanks het eigen falen, al of niet door 'eigen schuld', toch steeds bij de volwassene - als het goed is - terecht kan. Het kind heeft steeds recht op de liefde van de volwassene en dient nieuwe kansen te krijgen. Kinderen worden ook geconfronteerd met volwassenen die enerzijds veel meer kunnen dan zij en anderzijds fouten maken. Ook dit is een confrontatie met falen en gebreken hebben. Het verhaal van **Jona** toont dat hij **eerst niet gehoorzaam** aan God is. De leerlingen herkennen in dit verhaal hun eigen ongehoorzaamheid, falen en spijt hebben. Later **roept Jona in de noodsituatie tot God** en krijgt hij - net als de bewoners van Ninevé - **een nieuwe kans**. De leerlingen mogen doorheen het verhaal herkennen en ervaren **dat zij in noodsituaties tot God kunnen roepen, dat God hoort en ook nieuwe kansen geeft**.*

Bijbel

Het boek Jona.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- wat kunnen de leerlingen goed, wat gaat minder goed (school, thuis, ...)?
- wat zouden de leerlingen graag kunnen?
- wat ging wel eens verkeerd en hoe kwam dat? Welke gevoelens gaf dat? Hoe reageerden anderen, volwassenen?
- de ervaring om iets opnieuw te kunnen doen (nieuwe kans)
- situaties van sportlui die net voor het halen van een overwinning pech hebben: een schaatser gaat tegen het ijs, of de winnende wielrenner gaat tegen de vlakke net voor de eindstreep
- ouders, leerkrachten, andere volwassenen kunnen ook niet alles, doen ook verkeerd ...
- gebedjes, gedichtjes, liedjes in verband met falen, gebreken hebben en nieuwe kansen

3.3. Zich alleen voelen in verdriet hebben (week 4-5)

Toelichting

Verdriet bij kinderen is een heel **sterke emotie**. Ze kennen grote en kleine 'verdrietjes', die alle even echt voor hen zijn: verdriet is zo groot als het op dat moment wordt ervaren. Ook falen en gebreken hebben kan verdriet geven. Het kind voelt zich in zulke situaties verloren en alleen; het **heeft nood aan de liefdevolle en troostende nabijheid** (gesprek, knuffel, zoenje, ...) van iemand die het kan vertrouwen, die toont dat hij of zij van hem houdt (ouders, grootouders, leerkracht, ...). Zelfs al kan die persoon de situatie, die het verdriet veroorzaakt, niet altijd verhelpen of oplossen, toch ervaart het kind **troost en rust nadat het zijn verdriet heeft verteld**. Verdriet hebben en droevig zijn kan op twee manieren worden

benaderd: men kan verdriet hebben omdat men alleen is / zich alleen voelt of sterker nog omdat men in z'n verdriet alleen staat.

In de verhalen van **Jezus in de tuin van Getsemane** en de gevangenneming komen beide aspecten aan bod: Jezus wordt alleen gelaten door zijn vrienden (Petrus en de anderen falen net als Jona) en staat alleen met zijn verdriet. Terwijl de vrienden slapen, **roept Jezus in zijn eenzaamheid en droefheid echter tot God en God hoort**. De situatie van Jezus verandert niet echt door het gebed - hij zal 'de beker toch drinken' - maar **hij wordt getroost, gesterkt en ontvangt rust**. Dit wordt ook opgemerkt bij zijn gevangenneming en reactie ten overstaan van Judas: Jezus spreekt Judas nog steeds aan als vriend (periode 2.1). Toch blijft Jezus alleen - zij het gesterkt! - achter. Het is niet de bedoeling om het lijdensverhaal uitgebreider te behandelen dan nuttig is voor de gestelde doelen.

Bijbel

Jezus bidt in de tuin van Getsemane en wordt gevangen genomen: Matteüs 26: 36-56.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van verdriet en eenzaamheid én hulp en vertroostende nabijheid (uit eigen leven, in omgeving, bij anderen)
- spiegelverhalen over verdriet, eenzaamheid en hulp
- een foto met een verhaal: bekijken van foto's met mensen die verdriet hebben, de kinderen vragen een foto te kiezen en een verhaaltje daar rond te vertellen. Samen naar een oplossing zoeken
- bij wie kunnen de leerlingen terecht wanneer ze verdriet hebben / zich eenzaam voelen?
- gebedjes, gedichtjes, liedjes in verband met eenzaamheid, verdriet, troost en kracht

3.4. de opstanding (week 6-7)

Toelichting

Aansluitend op de gevangenneming wordt - in een tweede leerjaar - de dood van Jezus best sober verteld om snel over te gaan naar de opstanding en verschijningen van Jezus: het is niet de bedoeling om de kruisiging en de dood uitvoerig te behandelen. Bij de **opstandingsverhalen** wordt benadrukt dat Jezus zijn vrienden, na alles wat er is gebeurd, opzoekt. Hij laat hen niet in de steek. Hij spreekt hen moed in om hun taak op zich te nemen en **biedt hen vrede (rust)** (Johannes 20: 21, 26) en **troost** (Johannes 20: 11-16) aan. Hij geeft Petrus en de anderen **nieuwe kansen** (zie ook eerste leerjaar periode 1.4 en 1.5) en hij bereidt hen voor op wat komen gaat (aanloop naar periode 2.5). **Vertrouwen** kan bij de samenvatting van deze periode extra worden benadrukt. God toonde zich betrouwbaar in de verhalen en dat is hij ook voor de leerlingen: zij mogen **tot God roepen** (ook periode 2.2) en **zich beschermd en veilig weten én troost, rust en kracht ontvangen**. Hulp zoeken bij God en mensen én vertrouwen, veiligheid, geborgenheid en een thuis hebben, zijn thema's die in het eerste leerjaar ook sterk werden benadrukt. Het afwerken van de voorgestelde thema-expressie, of het ernaar teruggrijpen, kan helpen om deze periode met de nodige gevoeligheid en aandacht voor de leerlingen en voor gebed af te sluiten.

Bijbel

Opstandingsverhalen: Johannes 20 (Maria bij het graf en verschijning aan de leerlingen).

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van herstel, troost en rust (eigen leven, in omgeving, bij anderen)
- gebedjes, gedichtjes, liedjes in verband met herstel, troost, rust, vreugde

5. Suggesties expressievormen 2.4

Thema-expressie:

Een (gevoelens)boekje maken met (eigen en uit diverse bronnen) gebedjes, gedichtjes, liedjes en illustraties met betrekking tot de behandelende gevoelens (zie doelstelling 4.4).

Periode 2.5

Geroepen om samen te werken

God roept

Periode 2.5

Geroepen om samen te werken

God roept

1. Leerplandoelen 2.5

- 1.1. *De lln verwoorden situaties van samenwerken waarbij ze zelf betrokken zijn.*
- 1.2. *De leerlingen verwoorden hun bijdrage aan betreffende situaties.*
- 1.3. *De lln verwoorden wat ze zelf en wat anderen goed kunnen*
- 1.4. *De lln ontdekken dat ze door samenwerking meer kunnen bereiken.*

- 2.1. *De lln geven voorbeelden uit hun eigen leefwereld van mensen die zich samen met anderen inzetten.*
- 2.2. *De lln verwoorden voorbeelden van buiten hun leefwereld van samenwerkingsvormen om anderen te helpen.*

- 3.1. *De lln geven voorbeelden van geborgen zijn, meetellen en samenwerken.*
- 3.2. *De lln ontdekken de kerk / gemeente als een plaats van geborgenheid en verbondenheid.*
- 3.3. *De lln ontdekken de mogelijkheden die uitgaan van de kerk / gemeente door ieders bijdrage en door samenwerking.*

- 4.1. *De lln ontdekken in het verhaal van de wonderbare visvangst dat door het ingaan op Jezus' roepen en door de samenwerking van de leerlingen meer wordt bereikt.*
- 4.2. *De lln zien door het verhaal van de uitzending van de leerlingen in dat anderen helpen vreugde geeft.*
- 4.3. *De lln herkennen in het verhaal van Ruth en Noömi de verbondenheid en samenwerking, de liefde en inzet voor elkaar.*
- 4.4. *De lln zien door het Pinksterverhaal in dat bij God iedereen meetelt en op zijn of haar eigen wijze mag meedoen.*
- 4.5. *De lln zien in dat in de kerk / gemeente de mensen elkaar nodig hebben en samenwerken.*
- 4.6. *De lln herkennen in enkele zendingsverhalen hoe Petrus zijn opdracht uitvoert (*).*

- 5.1. *De lln ontdekken dat God mensen roept om voor anderen iets te doen.*
- 5.2. *De lln geven voorbeelden van wat ze samen met en voor een ander kunnen doen.*
- 5.3. *De lln ontdekken dat samen met en voor anderen iets doen vreugde kan geven.*

(*) De Petrusverhalen kunnen slechts afhankelijk van de beschikbare tijd worden behandeld.

2. Schema 2.5

3. Invulling 2.5

Doorheen het leerplan lager onderwijs maken de leerlingen ook systematisch kennis met het thema 'kerk / gemeente'. Dit is voor sommigen een vertrouwd thema, maar voor anderen niet. In periode 2.5 is de **kerk / gemeente**, de **verbondenheid**, de **samenhorigheid** en **samenwerking** van gelovigen in en door Jezus Christus uitdrukkelijk aanwezig. Voorheen kwam het onderwerp kerk reeds ter sprake in de leefwereld van de leerlingen (onder andere in periode 1.5 en 2.1).

Deze laatste periode vormt enerzijds de climax, maar anderzijds ook de samenvatting van de vorige periodes van het tweede leerjaar. Er wordt teruggegrepen naar verschillende aspecten uit de vorige thema's. Het **'samen doen'** staat, net zoals in periode 2.1, centraal. Het begrip 'samen doen' is dus niet nieuw voor de leerlingen en er kan terug naar worden verwezen. In periode 2.1 werd gesteld dat het leuk is om samen met vrienden iets te doen. Nu wordt er nog meer de nadruk gelegd op: we hebben meer mogelijkheden en kunnen meer bereiken of verwezenlijken. **'Meer bereiken'** in periode 2.5 is groter dan het 'samen doen' in periode 2.1. Met hulpverlening en zending worden de beperkte grenzen van de eigen leefwereld van de leerlingen verlegd.

Er wordt nog een nieuw aspect toegevoegd, namelijk het **door God geroepen worden**, het **samen doen in opdracht van God / Jezus**. God die er voor de leerlingen is (periode 2.4). Deze inzet heeft nog een andere dimensie en is sterker dan **de inzet voor de ander** uit periode 2.3. Dit is wat mensen, die willen **samenwerken**, aan elkaar bindt: **we horen bij God en bij elkaar**. Ieder mag naar eigen mogelijkheden zijn **bijdrage leveren** (aansluitend bij periode 2.2: erbij horen). Het benadrukken van een belangrijke emotie bij samenhorigheid, samenwerking en meer bereiken, namelijk **vreugde**, kan een feestelijke afsluiting aan het tweede leerjaar geven. Ook het uitwerken van een 'samenwerkingsproject' kan hieraan bijdragen.

3.1. Samen sterk (week 1)

Toelichting

Vertrekkende vanuit bijvoorbeeld een opstapverhaal kan de leerlingen duidelijk worden gemaakt dat samen meer kan worden bereikt dan alleen. Het goed kunnen samenwerken speelt een grote rol in het bereiken van resultaten en het geven van vreugde. Er wordt aandacht gegeven aan wat de leerlingen en anderen goed kunnen. Immers, de bijdrage van de leerlingen en anderen is belangrijk bij samenwerking. De leerlingen hebben een belangrijke plaats binnen hun gezin, familie, club, ...

Deze aspecten komen aan bod in het verhaal van **de wonderbare visvangst**: door samenwerking zijn Jezus' leerlingen sterk genoeg om de vissen aan kant te krijgen. **Door samenwerking wordt meer bereikt!** Er kan tevens worden verwezen naar 'het geroepen worden' en de opdracht / taak die Jezus geeft - en die later in deze periode sterker wordt benadrukt - : vers 4 (netten uitzetten) en vers 10 ('mensen vangen'). God / Jezus geeft een opdracht / taak die mede door gehoorzaamheid en samenwerking wordt uitgevoerd.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: visvangst op het meer van Galilea (tijdstip en manieren van vissen).

De wonderbare visvangst: Lucas 5: 4-11.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen: gezin, school, sportclub, kerk of gemeente:
- wat kunnen de leerlingen en anderen goed / wat zijn hun mogelijkheden?

- gesprek over teamspelletjes, sportwedstrijden, groepswork
- spelletjes op school zoals touwtrekken
- opstapverhaal over samenwerking
- samen met leerlingen iets doen waarbij het nut van samenwerking blijkt
- wat is voor de leerlingen hun plaats in en bijdrage aan een groep (gezin, familie, vrienden, club, ...)?
- wat is het nut van samenwerking? Wat wordt er (meer) bereikt?
- gesprek over gevoelens bij samenwerking (onder andere vreugde)

3.2. Samen op weg gaan (week 2-4)

Toelichting

Acute **hulpverlening** is de leerlingen niet vreemd: een overstroming, een aardbeving, een hevige brand. Hoe wordt in zulke situaties hulp geboden? Wat kunnen de leerlingen zelf doen? Eigen kleren of speelgoed geven. Wat kunnen mama en papa doen? Hulpverlening wordt georganiseerd, **samenwerking is noodzakelijk** (week 1) zodat hulp echt of gemakkelijker mogelijk wordt. Diverse zending- en hulporganisaties kunnen worden vermeld. Voorbeelden van hulpverlening uit eigen leefwereld én buiten de leefwereld van de leerlingen worden besproken.

Leren om zelf te doen: het is leuk om dingen die we pas kunnen, zelf te doen. Jezus heeft zelf het voorbeeld gegeven en leerde zijn leerlingen wat belangrijk is in het leven en hoe ze voor hun naaste moeten zorgdragen. Nu is het de beurt aan hen om dit te doen en door te geven. Ze gaan nu **samen zelf op weg**. Het verhaal in Lucas 10 toont dat ze met **vreugde** terugkeerden (vers 17)!

Het verhaal van **Ruth en Noömi** is een sterk verhaal in verband met het aspect '**verbondenheid**'. Ook saamenhorigheid, liefde en inzet voor elkaar worden sterk benadrukt in het verhaal. Verschillende thema's en emoties uit het tweede leerjaar komen aan bod: saamen, verschillen, aanvaarden, opkomen voor, beschermen, spontaniteit, beloftes, trouw, inzet voor elkaar, noodsituaties, hulp van God en mensen, troost ontvangen, zich beschermd en veilig weten, ... Het verhaal is tevens een aanloop naar Pinksteren, het feest waarop 'de feestrol Ruth' wordt voorgelezen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: reizen, gastvrijheid en de afhankelijkheid hiervan.

Zendingsverhalen: Lucas 10: 1-20 (Matteüs 10: 1 tot 11: 1, Marcus 6: 6b - 13, Lucas 9: 1-6). Ruth.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- nood in deze wereld: actualiteit, ...
- nood in de onmiddellijke nabijheid van de leerlingen
- zendings- en hulpprojecten in eigen kerk / gemeente en zondagsschool
- documentatie over Rode Kruis, brandweer, ziekenhuis, ...; eventueel ook buiten de beperkte leefwereld: Artsen Zonder Grenzen en Unicef, ...
- eigen ervaringen van hulp bieden met bijhorende gevoelens

3.3. Samen geloven (week 4-6)

Toelichting

Geloven is een persoonlijke zaak. Toch is het samenkomen en samenwerken als gelovigen heel belangrijk. In de **gemeente / kerk** is er **samenwerking** en **verbondenheid** (uiteraard indien het goed is) en wordt bij elkaar **steun** en **geborgenheid** gevonden. De gemeente / kerk is bedoeld als: **'een thuis voor mij en de ander'**. Het **Pinksterfeest** (Handelingen 2) toont dat iedereen naar eigen mogelijkheden mag **meedoen** of zijn **bijdrage** kan leveren (de heilige Geest is er voor alle volgelingen). In een christelijke gemeenschap gelden andere waarden dan in het dagelijkse leven. God maakt geen onderscheid naar stand of rang. De boodschap wordt op de Pinksterdag door iedereen gehoord: **iedereen wordt uitgenodigd om mee te doen en telt mee**. De kerk / gemeente begint te groeien. Eventueel kunnen voorafgaand elementen uit Handelingen 1 (opdracht, Hemelvaart, saamenhorigheid in gebed) worden aangehaald. Na het behandelen van de Pinksterdag kunnen, afhankelijk van de beschikbare tijd, verhalen van Petrus uit Handelingen worden uitgewerkt: de zendingsopdracht wordt uitgevoerd.

Bijbel

Pinksterfeest: Handelingen 2:1-13.
(Keuze uit Petrusverhalen: Handelingen 2 tot 10.)

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- het beleven van zondagschool, kerk / gemeente door de leerlingen
- is er onderscheid tussen kerk / gemeente en andere groepen?
- voorbeelden van verbondenheid, steun en geborgenheid

3.4. Samen God dienen (7-9)

De behandelde onderwerpen in periode 1.5 (**iedereen telt mee en mag meedoen, bij elkaar en bij God horen, verbondenheid, samenwerking, samen kerk zijn om samen te doen**) komen sterk aan bod in de **vergelijking van de kerk / gemeente met het functioneren van een lichaam** (1 Korintiërs 12). Een lichaam functioneert goed dank zij het functioneren van alle leden. De leerlingen behoren - in voorkomend geval - tot een groep die kerk / gemeente heet en die mag samenwerken om Gods opdracht / taak uit te voeren. Uiteraard is het niet de bedoeling om 'een theologische uiteenzetting' te houden over 'de kerk als het lichaam van Christus', maar door middel van het functioneren van een lichaam kunnen de leerlingen zich op een prettige wijze een goede voorstelling maken van het belang van ieders bijdrage aan de kerk / gemeente en aan een groep in het algemeen. Bij de plaats van de leerlingen in de kerk wordt aandacht gegeven aan: het ontmoeten van en samen zijn met andere kinderen, activiteiten voor en door kinderen, kinderclubs (met eventueel zendingsproject), ...

Er wordt niet alleen teruggekeken naar periode 2.5, maar ook naar het ganse tweede leerjaar: 'Ik en jij', 'leven in een liefdevolle relatie met elkaar', 'een thuis voor mij en de ander'. God is er voor de leerlingen (periode 2.4), maar hij roept hen ook. De leerlingen denken na over hun roeping, over wat ze voor een ander kunnen doen, **hoe ze voor de ander een thuis kunnen maken**. Hierbij wordt verwezen naar de vorige periodes: 'samen doen' (periode 2.1), 'de ander aanvaarden' (periode 2.2) en 'wat doe ik voor de ander?' (periode 2.3). Het geroepen worden door God is tevens de opstap naar het derde leerjaar: Abram wordt door God geroepen om op weg te gaan (periode 3.1). Het uitwerken van een leuk **'samenwerkingsproject'** kan een prettig slot geven aan het tweede leerjaar.

Bijbel

1 Korintiërs 12.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *ervaringen over samen zijn als gezin en de afwezigheid van iemand: het niet volledig zijn en het bijhorend gemis en beperking van mogelijkheden*
- *ervaringen in verband met samenwerking binnen gezin en kerk / gemeente*
- *ervaringen in verband met en belang van taken / opdrachten binnen gezin en kerk / gemeente*
- *ervaringen in verband met het elkaar nodig hebben*
- *de lln. een puzzel laten maken waarvan een stukje wordt achtergehouden. Door het ontbrekend stukje is de puzzel niet af*
- *een 'samenwerkingsproject', afhankelijk van de mogelijkheden:*
 - *met de eigen leerlingen van de verschillende klasjes samen iets organiseren / uitwerken (bijvoorbeeld een presentatie voor een opendeurdag)*
 - *met de andere levensbeschouwingen samen iets organiseren / uitwerken*
 - *met de eigen leerlingen van de verschillende scholen iets samen organiseren / uitwerken*
 - *met de collega's PGO en hun leerlingen uit de regio iets samen organiseren / uitwerken*

4. Suggesties expressievormen 2.5

Thema-expressie: visnet met vissen.

Op de vissen kunnen gedurende het ganse thema situaties / mensen die samenwerken worden voorgesteld. Het ganse net vertegenwoordigt dan: door velen wordt meer bereikt.

Een variant op dit visnet is 'een lichaam maken', waarbij op de ledematen wordt uitgebeeld wat mensen goed kunnen.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen

Suggesties didactisch materiaal en bronnen algemeen

- *Ark Boeken Kinderbijbel. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.*
- *Bijbelse puzzels voor jonge kinderen en werkboek. Idem.*
- *Deltas Kinderbijbel, Hans Bouma. Deltas, Aartselaar/Harderwijk.*
- *Het huis van licht, bijbels leefboek voor jonge kinderen, J. Klink. Kok, Kampen.*
- *Hoor eens even, verhalen van Jezus voor kleuters herwerkt, Karel Eykman. Zomer en Keuning, Ede.*
- *Kijkbijbel. N(ederlands)B(ijbel)G(enootschap), Haarlem; Vlaams Bijbel Genootschap, Beernem.*
- *Kind op Maandag, maandblad voor geloofsoopvoeding in het basisonderwijs. NZV, Hilversum.*
- *Kleur in de Kerk, werkboek. Idem.*
- *Kiezels, steentjes voor geloofsoopvoeding thuis. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Kiem, werkboek. Idem.*
- *Kleurplaten. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Kleurplaten. Stichting Timotheüs, Beukenlaan 28 Eindhoven.*
- *Mijn eerste bijbelverhalen, Carol Watson. Rebo, Lisse.*
- *Om te beginnen. N(ederlandse)Z(ondagsschool)V(ereniging), Amsterdam.*
- *Om door te vertellen. Idem.*
- *Tip Top boekjes. Internationale Bijbelbond.*
- *Trefwoord: een methode voor godsdienstige en levensbeschouwelijke vorming voor het primair onderwijs. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Woord voor Woord, Karel Eykman. Pyramide, Amsterdam/Antwerpen.*
- *Zonnekind. Averbode.*
- *Alles wordt nieuw: liedbundel, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.*
- *D'r kan nog meer bij. GMI Records.*
- *Kiem, liedbundel. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Met andere woorden, klein liedboek voor kinderen, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.*
- *Zitten of opstaan, liedbundel. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Diverse materialen. Pax Christi, Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen, 03 225 10 00.*
- *Bloe prentenboeken, 4 delen: boos, verrast, bang, verkikkerd; Bloe cd, 4 delen: boos, verrast, bang, verkikkerd. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.1

- *Gedicht 'Vrienden' p. 93, Sta eens even Stil. Uitgeverij Altiora Averbode. ISBN 9031701300.*
- *Sta eens even Stil, Snip en Snap krijgen een buurman. Uitgeverij Altiora.*
- *Vriendenboekje uit tijdschrift Zonneland 42³, thema Mijn Vrienden. Averbode PB 54.*
- *Kind & Zondag, januari 1981 - januari 1994 met werkblad. NZV Amsterdam.*
- *Liedboek voor de Kerken, lied 47.*
- *Lied, Jezus is mijn vriend.*
- *Kinderbijbel, Woord voor Woord (pagina 31), Karel Eyckman.*
- *Plaatjes en illustraties. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift.*
- *Video. H. Landstichting.*
- *Bouwplaat Oosters huis. Stichting Timotheüs nr. 12680, Beukenlaan 28, Eindhoven.*
- *Werkblad. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*

- *Hé wil jij mijn vriendje zijn, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.*
- *Kleine witte duif, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.*
- *Alle kinderen mogen komen, Kinderopwekking nummer 1.*
- *Het is fijn om je vriend te zijn, Kinderopwekking nummer 96.*
- *Ik ben geroepen door Jezus, Karin en Martin Koornstra, uit De Mega-Marathon.*
- *Martha, Martha, Elly & Rikkert, uit Samen.*
- *Samen, Elly & Rikkert, uit Samen.*
- *Kinderen van mijn vader, Elly & Rikkert, uit Thuis.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.2

- *Educatieve Materialen rond Mondiale Vorming, www.cocosnet.be, klik op educatief. VLIO, Vlaamse Dienst Verspreiding Leermiddelen Internationale Opvoeding.*
- *Kiki en Wanjo, verhalen over gelijke kansen. Uitgeverij Callenbach, Nijkerk. ISBN 9026602251.*
- *Een vuurspuwend monstertje (1999). Jeugd en Vrede, Van Elewijckststraat 35, 1050 Brussel, 02 640 19 98, www.jeugdenvrede.be.*
- *Praatplaten. Jeugd en Vrede.*
- *Pestproject Kop en Ventje. Jeugd en Vrede.*
- *Pesten voorkomen - kan je leren, beter leren communiceren door te werken aan sociale vaardigheden. Jeugd en Vrede.*
- *Speldenprik, spelenboek voor kinderen. Pax Christi, Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen, 03 225 10 00.*
- *Kleur Bekennen, mondiale vormingsmappen, in de school te bekijken.*
- *Mensen, mensen, wat een mensen, Peter Spier. Uitgeverij Lemniscaat, Rotterdam.*
- *Lied uit de musical 'De P. van Gandalf'.*
- *Levenshouding in de basisschool, thema: De anderen en ik. Stichting School zonder Racisme, Cellebroersstraat 37, 1000 Brussel.*
- *Zitten of opstaan, eigentijdse kinderliedjes. Stichting Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Tip Top Boekjes, thema Schapen en Herders. Internationale Bijbelbond.*
- *Praxis Bulletin mits paswoord te vinden in maandelijks tijdschrift op school. www.praxisbulletin.nl.*
- *www.kinderfilosofie.nl/vbpest.html.*
- *Sta eens even Stil, het verhaal van Oerra, An Kesseler-VanderKlouw.*
- *PGO kwartaal 2000/3 nr. 42 (thema: wij en zij) met allerlei nuttige adressen.*
- *Kijk en Beleef, boek NZV, Kwintessens 0716. NZV, Amsterdam.*
- *Kind & Zondag juni 1994, verhalen rond Esther. NZV Amsterdam.*
- *We zoeken een ster, 20 kerstliedjes. Uitgeverij SGO Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Werkblad KW 9 rond Advent. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Werkblad KL C16, Z7, Z8. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Kinderbijbel Cramer Schaap. Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam.*
- *Verhalen over kinderen in de Bijbel, Ds. Cramer-Schaap. Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam.*
- *Kijkbijbel Esther.*
- *Werkblad 'We zijn allemaal broertjes en zusjes'. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*

- Vervolgverhaal over pesten. Zeggus, kinderblad EO, vanaf juli 2000, Postbus 21400, 1202 BJ Hilversum (geen copyright).
- *We hebben allemaal wat*, Elly & Rikkert, uit *We hebben allemaal wat*.
- *Een parel in Gods hand*, Elly & Rikkert, uit *Bellen blazen*.
- *Je bent bijzonder*, Herman Boon, uit *Stapelgek op jou*.
- *Wit, zwart, rood en geel*, Elly & Rikkert, uit *We hebben allemaal wat*.
- *Ben je groot of ben je klein*, Kinderopwekking nummer 18.
- *Jezus is de Goede Herder*, Elly & Rikkert, uit *We hebben allemaal wat*.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.3

- *Bijbelverhalen opnieuw verteld* (pagina 226), Fussenegger. Zomer & Keuning.
- *Boekjes bij de Bijbel, Naäman en het dienstmeisje*. Uitgeverij Voorhoeve, Den Haag. ISBN 9029706481.
- *Bijbelse puzzels, een Romeinse hoofdman*. Ark Boeken. ISBN 9033826267.
- *Sta eens even stil, het verhaal van Boris en Nadja*. Uitgeverij Altiora.
- *Wat kan ik voor anderen doen*, Elly & Rikkert, uit *Witte zwanen Zwarte zwanen*.
- *Is er iets wat ik kan doen*, Kinderopwekking nummer 36.
- *Sta versted, je bent een held*, Karin en Martin Koornstra, uit *Je bent een held*.
- *Hou je aan de regels*, Kinderopwekking nummer 63.
- *Hoera de Tora*, Karin en Martin Koornstra, uit *Je bent een held*.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.4

- *Een doos vol gevoelens*. Op veel scholen is de 'gevoelenskoffer' (blij, bang, boos, verdrietig) aanwezig die te gebruiken is in de kleuterklas en in de eerste graad L.O. De koffer bevat materiaal om te kopiëren. Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs.
- *Gedichtjes en gebedjes*, wekelijks via www.sgonet.nl.
- PGO kwartaal 2000/1 nr. 40 (thema: gebed) met allerlei handige adressen en bibliografie.
- *Het tijdschrift Kiezels heeft steeds gebedjes en gedichtjes rond diverse thema's*. SGO, Postbus 20, 3870 CA Hoevelaken NL. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Zondags gaan we naar de kerk*, werkblad Jona (april 1994). NZV.
- *Ik zag een kuikentje*, Elly & Rikkert, uit *Thuis*.
- *Er is iemand die*, Elly en Rikkert, uit *We hebben allemaal wat*.
- *Want ik weet*, Karin en Martin Koornstra, uit *Je bent een held*.
- *Jona, Jona*, Elly & Rikkert, uit *Samen*.
- *Als je bidt*, Elly & Rikkert, uit *Kom en zie*.
- *Jezus is de Goede Herder*, Elly & Rikkert, uit *Kom en zie*.
- *Bij de Heer wil ik wonen*, Karin en Martin Koornstra, uit *Je bent een held*.
- *Daarom bidden wij*, Kinderopwekking nummer 97.
- *Hij leeft*, Elly & Rikkert, uit *Kom en zie*.
- *Toen de Heer was opgestaan*, Elly & Rikkert, uit *We hebben allemaal wat*.
- *Lieve Here Jezus*, Kinderopwekking nummer 19.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.5

- *Verhalen om nooit te vergeten. Bij feesten en gedenkdagen van het gehele jaar. Uitgeverij Meinema, Zoetermeer, ISBN 90-211-3513-2.*
- *Eén lichaam, vele leden. PGO-kwartaal nummer 35 (1998).*
- *Hand en voet, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.*
- *Samen is veel beter, Karin en Martin Koornstra, uit de Mega-Marathon.*
- *Kinderen van de Vader, Kinderopwekking nummer 17.*
- *Vlammetje, Kinderopwekking nummer 57.*
- *Kom in de kring, Kinderopwekking nummer 5.*